

JWP

Japan Watch Project

Vol.4 No.2 頁 2554

しゅんぱい 2011

สารบัญ

ทบทวนวารสาร 1

แวดวงวิจัย 2

- การประชุมวิชาการระดับชาติ เครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 5
- การจัดทำและรับบทความสำหรับวารสารทางวิชาการของเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา (JSN JOURNAL)
- การประกาศรับข้อเสนอโครงการของกองทุนสมิโตโมะ
เอกสิทธิ์ หนูนากัตสึ

แสงสว่าง/Rays of Light 4

“Japan 's Economic in 2011”

Current Issues 5

สรุปการสัมมนา JWP Forum หัวข้อ “ญี่ปุ่น 2011: ความเปลี่ยนแปลงและความเป็นไปได้”
โดย รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชูกิ และ รศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ

Japan Anatomy 21

การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติในเหตุการณ์ “Great Eastern Earthquake”
สกุลกร ยาไทย

กันความคิด 29

“Civic Engagement in Postwar Japan”

เอกสิทธิ์ หนูนากัตสึ

The Other Side of the Sun

บทบรรณาธิการ

นับจากปี 2000 ถึงปัจจุบัน ทศวรรษที่ผ่านมา นับเป็นทศวรรษที่ค่อนข้างยากลำบากสำหรับญี่ปุ่น นับจากต้นทศวรรษ เหตุการณ์ 9/11 กลางทศวรรษ การก้าวขึ้นมาของจีนทางด้านเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วจนมีขนาดเศรษฐกิจแซงหน้าญี่ปุ่นไปเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับสองของโลกในที่สุด ปลายทศวรรษ วิกฤตเศรษฐกิจโลกที่ทำให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่เชื่อกันว่าน่าจะกำลังฟื้นตัวกลับต้องถดถอยและชะงักงันลงไปอีก และส่งท้ายทศวรรษนี้ด้วยภัยพิบัติขนาดใหญ่ แผ่นดินไหวขนาด 9 ริคเตอร์ และสึนามิที่ทำลายชีวิต ทรัพย์สิน และศักยภาพทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นลงไป

ตัวอย่างเหตุการณ์จำนวนหนึ่งข้างต้นนี้ ทำให้ญี่ปุ่นต้องรับมือและหาวิธีจัดการใหม่ ทั้งในเรื่องความมั่นคง การเมือง เศรษฐกิจ ซึ่งกรอบแนวคิดและองค์ความรู้เดิมอาจจะไม่เพียงพอที่จะใช้แก้ไขปัญหา หรือแม้กระทั่งทำความเข้าใจปัญหา เป็นต้นว่า ญี่ปุ่นจะรับมืออย่างไรกับตัวแปรทางการเมือง การต่างประเทศ ที่มีใช้ประเทศ หรือแม้กระทั่งมิใช่บุคคล แต่เป็นตัวแปรที่ชื่อว่าภัยพิบัติ โรคระบาด ฯลฯ ซึ่งอันที่จริงแล้วประเทศอื่นๆ นอกจากญี่ปุ่นก็ตกอยู่ในสภาวะเดียวกัน และการเป็นไปของญี่ปุ่นก็ผูกพันเชื่อมโยงกับหลายประเทศอย่างแนบแน่น

JWP ฉบับนี้เสนอเรื่องการต่างประเทศ ความมั่นคงและเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในปี 2011 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบริบทพื้นฐานของญี่ปุ่นในประเด็นดังกล่าว ปัญหาที่ญี่ปุ่นกำลังเผชิญ และความพยายามของญี่ปุ่นในการที่จะก้าวออกจากปัญหาดังกล่าว ซึ่งกองบรรณาธิการหวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านตามสมควร

*ฉบับหน้าพบกับ “ญี่ปุ่นหลังแผ่นดินไหว”

แอดวอจวิจัย JWP 2-2011

II แอดวอจวิจัยฉบับนี้มีข่าวที่เกี่ยวข้องกับแอดวอจการศึกษาเรื่องญี่ปุ่นมาแฉ่ง 3 เรื่องด้วยกันคือหนึ่ง เรื่องการประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยครั้งที่ 5 สอง เรื่องการจัดทำและรับบทความสำหรับวารสารทางวิชาการของเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาที่ชื่อว่า JSN Journal และสาม เรื่องการประกาศรับข้อเสนอโครงการของกองทุนสมิโตโมะ

การประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 5 นี้จะจัดขึ้นระหว่างวันที่ 20-21 ตุลาคม 2011 ณ ชั้น 3 อาคาร 6 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต ภายใต้หัวข้อ “ญี่ปุ่นศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน” ซึ่งได้รับการสนับสนุนด้วยดีเช่นเคยจากมูลนิธิญี่ปุ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น และความร่วมมือจากตัวแทนจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั่วประเทศ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ซึ่งเป็นเจ้าภาพในการจัดงานครั้งนี้ สิ่งที่น่ายินดีสำหรับการจัดงานครั้งนี้คือ แนวโน้มของการขยายตัวของนักวิชาการด้านญี่ปุ่นศึกษาปรากฏผ่านจำนวนบทความที่ส่งเข้ามายังคณะกรรมการจัดงาน

ที่มีจำนวนมากขึ้นตามลำดับ และในครั้งนี้นับได้ว่าเป็นการจัดงานที่ได้รับความนิยมส่งเข้ามาคัดเลือกมากที่สุด อีกทั้งในแง่ของคุณภาพของบทความพบว่ามีการพัฒนาการไปในทางที่ดีขึ้นเช่นกัน สำหรับรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการสามารถเข้าชมได้ที่เว็บไซต์ <http://huso.pn.psu.ac.th/JSNsite/index.html>

สืบเนื่องจากความก้าวหน้าในการจัดการประชุมวิชาการและการขยายตัวของนักวิชาการด้านญี่ปุ่นศึกษา คณะกรรมการเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยจึงดำริที่จะจัดทำวารสารทางวิชาการของเครือข่าย เพื่อเปิดพื้นที่ทางวิชาการให้กับนักวิชาการด้านญี่ปุ่นศึกษา และเป็นสื่อในการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านญี่ปุ่นศึกษาในสังคมไทยอีกทางหนึ่งในชื่อ JSN Journal

JSN Journal นี้จะเป็นวารสารทางวิชาการมี Editorial Board เป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายสาขาวิชาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ เปิดรับบทความในสาขาภาษาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ โดยบทความที่ส่งมาจะได้รับการ review โดยผู้ทรง

คุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญในสาขาดังกล่าวก่อน (Peer review) ที่จะมีการนำลงตีพิมพ์ ซึ่งขณะนี้กระบวนการจัดทำมาถึงกระบวนการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินแล้ว และคาดว่าจะสามารถตีพิมพ์ฉบับปฐมฤกษ์ได้ภายในเดือนตุลาคม 2011 นี้

ทั้งนี้ วารสารมีกำหนดตีพิมพ์เป็นรายปี และเปิดรับบทความตลอดทั้งปี รายละเอียดของการเปิดรับบทความโปรดดูที่ปกหลังของ JWP Magazine ฉบับนี้

ข่าวสุดท้ายที่จะมาแจ้งผู้อ่านคือ เมื่อต้นเดือนกรกฎาคม 2011 ผู้แทนจากกองทุนสุมิโตโมะ คุณ Masahiro Watanabe ได้มาประชาสัมพันธ์ข่าวการเปิดรับสมัครข้อเสนอโครงการเพื่อขอรับทุนวิจัยจากกองทุนสุมิโตโมะ จากการพูดคุยและข้อมูลที่ได้

รับจากคุณ Masahiro พบว่า จีนเป็นประเทศที่ขอรับทุนและได้รับทุนวิจัยจากกองทุนฯ มากที่สุดในระดับหลักร้อยทุนต่อปี ในขณะที่ไทยมีจำนวนการขอรับทุนและได้รับทุนค่อนข้างต่ำ บางปีเป็นเลขหลักเดียว และการส่งข้อเสนอโครงการเพื่อขอรับทุนมีลักษณะไม่สม่ำเสมอ บางปีมากบางปีน้อย ซึ่งน่าจะสะท้อนสถานะญี่ปุ่นศึกษาในไทยได้บางประการ

ทั้งนี้ กองทุนสุมิโตโมะเปิดรับข้อเสนอโครงการในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่น โดยมีกำหนดปิดรับข้อเสนอโครงการภายในวันที่ 31 ตุลาคม 2011 รายละเอียดเพิ่มเติมสามารถติดตามได้ที่ www.sumitomo.or.jp หรือถ้าท่านใดสนใจต้องการขอใบสมัครสามารถติดต่อมาได้ที่กองบรรณาธิการ JWP

Japan's Economic in 2011

“Until Japan stops living in the past, it may not have a future”

Terrence Terashima reports from Sendai
Time August 2, 2010, p.24

“While reform and economic growth can bring prosperity and freedom, they can also increase disparities in society and the isolation of individuals. I believe it is necessary to create new ‘Kizuna,’ or interpersonal bonds, in order to avoid such situation.”

Naoto Kan
Japanese Prime Minister
Speech presented at the World Economic Forum
29 January, 2011

“Japan’s debt levels were definitely dreadful and unsustainable, especially given that population shrinks and aging will progress further and faster from now.”

Masamichi Adachi
An economist at JPMorgan Securities Japan
27 Jan 2011
www.politicalworld.org

“Japan will recover, there’s lots of resources, there’s lots of funding and there is a tremendous amount of excess savings here and, ironically, this disaster will actually shake up the Japanese government and policies are going to add tremendously to growth,”

Jesper Koll
Head of research at JP Morgan in Tokyo
Mar 14, 2011
<http://www.abc.net.au/news/stories/2011/03/14/3163580.htm>

สรุปการสัมมนา JWP Forum หัวข้อ “ญี่ปุ่น 2011: ความเปลี่ยนแปลง และความเป็นไปได้”

โดย รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกิ และ รศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ

เกริ่นนำ

ปลายปี 2009 ต่อเนื่องจนถึงปี 2010 ญี่ปุ่น มีความเปลี่ยนแปลงและเผชิญหน้ากับสถานการณ์สำคัญหลายประการ ในด้านการเมือง ญี่ปุ่นมีการเปลี่ยนแปลงนายกรัฐมนตรีถึง 2 คน และเป็นคนที่ 5 ในรอบสี่ปี มีการเปลี่ยนแปลงพรรคการเมืองที่เป็นผู้นำรัฐบาล โดยมีพรรค DPJ มาเป็นพรรครัฐบาลแทนพรรค LDP ที่เป็นรัฐบาลมาอย่างยาวนาน แต่เป็นรัฐบาลได้ไม่นานคณะรัฐมนตรีก็ลดต่ำอย่างรวดเร็ว จนหัวหน้าพรรคคือ นายกรัฐมนตรีฮาโตยามะ ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและหัวหน้าพรรค DPJ แต่พรรคก็ยังพ่ายแพ้การเลือกตั้งสภาสูง

ในด้านต่างประเทศและความมั่นคง สหรัฐฯ ผู้เป็นพันธมิตรสำคัญของญี่ปุ่นมีการเปลี่ยนแปลงประธานาธิบดี และมีท่าทีให้ความสำคัญกับประเทศต่างๆ ในเอเชียมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญกับประเทศจีน ประเด็นเรื่องการประท้วงของประชาชนบนเกาะไคจินาวะให้ย้ายฐานทัพสหรัฐฯ ออกจากพื้นที่ ประเด็นความขัดแย้งเรื่องอิริปไตเหนือเกาะเซนกากุกับจีนที่ถูกลามจนเกิด

การประท้วงทั้งในจีนและในญี่ปุ่น หรือความขัดแย้งในประเด็นเดียวกันนี้กับรัสเซีย นอกจากนี้ยังมีประเด็นความขัดแย้งระหว่างเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ที่ญี่ปุ่นได้รับผลกระทบโดยตรง

ในด้านเศรษฐกิจและสังคม นอกจากญี่ปุ่น จะถูกกล่าวหาว่าไม่สามารถปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของตนเองได้ จน Time ปรามาสว่าญี่ปุ่น เปลี่ยนจาก Dynamo เป็น Dinosaur ในปีที่ผ่านมา บริษัทรถยนต์ยักษ์ใหญ่ของญี่ปุ่นประสบกับสภาพขาดทุนอย่างหนัก โดยเฉพาะโตโยต้า ที่ประสบปัญหาเรื่องคุณภาพรถยนต์จนต้องเรียกคืนกว่า 6 ล้านคัน ระหว่างปี 2009-2010 ปัญหาสภาพการเงินฝืดเนื่องจากประชาชนไม่มั่นใจในอนาคตทางเศรษฐกิจของประเทศจนไม่กล้าใช้จ่าย นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังจะต้องเผชิญหน้ากับปัญหาหนี้สินที่ก่อโดยภาครัฐ โดยมีภาระหนี้กว่า 193% ของ GDP ในขณะที่ GDP หดตัวติดลบ ยิ่งไปกว่านั้น ความเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นกำลังถูกท้าทายโดยจีนอีกด้วย นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังประสบปัญหาระยะยาวที่จะส่ง

ผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศโดยตรง
คือ โครงสร้างประชากรเข้าสู่ช่วง Hyper Aged

ความเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นในการปรับตัว
แก้ไขปัญหา หรือริเริ่มนโยบายใหม่ เพื่อรับมือกับ
ความเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่
ล้วนมีผลกระทบต่อประเทศต่างๆ รวมทั้งไทย JWP
ฉบับนี้ จึงขอเสนอสรุปการสัมมนา JWP Forum

หัวข้อ “ญี่ปุ่น 2011: ความเปลี่ยนแปลงและความ
เป็นไป” จัดขึ้นที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ในเดือนมกราคม 2010 โดยโครงการสันติไมตรีไทย-
ญี่ปุ่น ในสองประเด็นหลักคือ ประเด็นเรื่องการต่าง
ประเทศและความมั่นคง และประเด็นเรื่องเศรษฐกิจ
ญี่ปุ่น

รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกิ

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เศรษฐกิจญี่ปุ่นในปี 2010

ประเด็นที่จะพูดถึงมี 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรกในเรื่องของภาพรวมสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและประเด็นที่สอง การจัดการนโยบายเศรษฐกิจ

ภาพรวมสถานการณ์เศรษฐกิจ

ญี่ปุ่นตามหลังจีน

ตัวชี้วัดที่ดีที่สุดว่าเศรษฐกิจญี่ปุ่นเริ่มไม่ดี และตกอันดับ คือ การถูกจีนขึ้นมาเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับสองของโลกแทนญี่ปุ่น ก่อนหน้านั้น ปีที่ถือว่าเศรษฐกิจญี่ปุ่นตกต่ำค่อนข้างมาก เรียกว่า Lost Decade ในทศวรรษที่ 1990 เนื่องจากอัตราการเติบโตตลอดทศวรรษ เฉลี่ยแล้วอยู่ที่ 1.5% น้อยกว่าประเทศพัฒนาแล้วแทบทุกประเทศ เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในช่วงปี 2003-2007 ตอนนั้น อดีตนายกฯ Koizumi มีนโยบายสนับสนุนการส่งออกในช่วง 4-5 ปี ขณะที่ดำรงตำแหน่งก็สามารถเพิ่มอัตราการเติบโตเป็น 2.1% ขณะที่เศรษฐกิจญี่ปุ่นมีท่าทีที่จะฟื้นตัวก็ประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจการเงินโลกในปี 2008 การที่

เศรษฐกิจญี่ปุ่นภายในยังไม่เข้มแข็งพอ เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจการเงินโลก ก็ทำให้เกิดการหดตัวของเศรษฐกิจภายนอก ซึ่งญี่ปุ่นก็เป็นประเทศหนึ่งที่พึ่งพาเศรษฐกิจภายนอกค่อนข้างสูง ประกอบกับการหดตัวของอุปสงค์ในประเทศญี่ปุ่น ก็ทำให้เศรษฐกิจภายในประเทศ ตั้งแต่ปี 2008 ขึ้นไปก็กลับแย่ลง และเศรษฐกิจหดตัว อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจติดลบ คือ -1.2% ในปี 2008 และ -3.7% ในปี 2009 และที่เป็นปัญหาก็คือ ญี่ปุ่นเกิดสภาวะเงินฝืด เรื่องสภาวะเงินฝืดเป็นโจทย์ใหญ่ข้อหนึ่งของรัฐบาลญี่ปุ่น เพราะว่าตอนนี้สถานการณ์เศรษฐกิจข้างนอกก็แย่ ข้างในก็มีสภาวะเงินฝืด คำถามก็คือว่า ญี่ปุ่นจะอยู่อย่างไร สถานการณ์เหล่านี้ก็จะเป็นการบ่งชี้ของปัญหาเศรษฐกิจของญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่นก็ออกยุทธศาสตร์ที่เรียกว่า New Growth Strategy เพื่อแก้ไขปัญหา

มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้

โจทย์ปัญหาสำคัญของญี่ปุ่นต่อเนื่องมาในปี 2010 ก็คือ 3 ประเด็นหลักในเรื่องของค่าเงินฝืด ค่าเงินเยนแข็ง และหนี้สาธารณะที่สูง อันนี้เป็นภาพรวมของเศรษฐกิจญี่ปุ่นในปี 2010 เฉลี่ยทั้งปี อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจดีขึ้น แต่ก็ยังถือว่าอยู่

ในระดับต่ำที่ 1.1% เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2009 ที่อัตราการเติบโตอยู่ที่ -3.7 จริงๆแล้วลักษณะของปี 2010 ในเรื่องการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นได้ว่าเสถียรภาพทางเศรษฐกิจดีขึ้น แต่ก็ยังอยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วง แม้ว่า Growth ดีขึ้นอยู่ที่ 1.1% นั่นคือค่าเฉลี่ย GDP per capita คือรายได้ประชาชาติต่อหัวของประชากร ปี 2009 ของญี่ปุ่นอยู่ที่อันดับ 23 โดยคิดจาก GDP ที่เป็นตัวเงิน แต่ถ้าคิดจาก GDP ที่ปรับด้วยอำนาจซื้อของประชาชน อย่างเช่นว่า 1 ดอลลาร์สหรัฐฯ ชื่อ McDonald ได้เท่าไร ของญี่ปุ่นชื่อ McDonald ขึ้นหนึ่งเท่าไร ฉะนั้นแทนที่จากปรับจากเรื่องอัตราการแลกเปลี่ยนธรรมดา แต่ปรับเรื่องอำนาจซื้อ เช่น สมมติว่าเอาตัวอย่างง่ายๆ จาก McDonald เป็นตัวเปรียบเทียบเพื่อปรับอำนาจซื้อ จะได้ตัวข้างล่างที่ปรับด้วย PPP คือ Purchasing Power Parity อันนี้ก็จะเห็นว่า ถ้าเผื่อเป็นรายได้ประชาชาติต่อหัวของญี่ปุ่นอยู่ที่อันดับที่ 23 แต่ถ้าปรับที่อำนาจซื้อแล้วว่าเงินที่คนญี่ปุ่นได้แล้วไปใช้จ่ายอะไร มันอยู่ที่อันดับที่ 24 อำนาจซื้อของคนญี่ปุ่น เมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างประเทศแล้วก็ถดถอย GDP รายสาขาอันนี้เป็นภาคปกติ ก็คือ บริการอยู่ที่ 75% อุตสาหกรรมอยู่ที่ 23.1% และภาคเกษตรอยู่ที่ 1.6% กำลังแรงงานอยู่ที่ 65.88 ล้านคน อยู่ที่ภาคเกษตร 4.4% อุตสาหกรรม 27.9% และบริการ 66.4% จริงๆ ถ้านำ GDP รายสาขามาดู และก็เทียบกับกำลังแรงงาน ตัวอย่างง่ายๆ เช่น ภาคเกษตรมีส่วนแบ่ง GDP 1.6% ขณะที่คนทำงานในภาคเกษตร 4.4% แสดงว่า ในความเป็นจริงแล้วมีความเหลื่อมล้ำอยู่ ภาคบริการมีคนทำงานอยู่ 66% สามารถสร้างส่วนแบ่งให้รายได้ 75% โดยหากเปรียบเทียบคร่าวๆ ก็จะทำให้เห็นว่า มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่าง sector อยู่บ้าง แต่ไม่รุนแรงเท่ากับประเทศไทย ประเทศไทยมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้อยู่ที่ 4-6% ในภาคเกษตร ซึ่งก็คือว่าต่ำลงมาเล็กน้อย แต่ก็ยังมีช่องว่างอยู่

ต้องระวังปัญหาการว่างงาน

ในเรื่องอัตราการว่างงาน เหตุผลที่บอกว่าการเศรษฐกิจเสถียรภาพดีขึ้นบ้าง เนื่องจากว่าในปี 2009 อัตราการว่างงานอยู่ที่ 5.2% แต่ปี 2010 อยู่ที่ 5% นับว่าดีขึ้น แต่ก็อยู่ในระดับที่ไม่น่าไว้วางใจ อัตราเงินเฟ้อ วัดด้วย CPI คือ ดัชนีราคาผู้บริโภค ปี 2009 อยู่ที่ -1.7% ปี 2010 ดัชนีราคาผู้บริโภคติดลบ แสดงให้เห็นว่า ญี่ปุ่นอยู่ในสภาวะเงินฝืด ดัชนีราคาผู้บริโภค ปี 2010 ก็ยังติดลบ แต่ก็ยังติดลบน้อยลง นับว่าดีขึ้น อยู่ที่ -0.6% หากพิจารณาใน 2 มิติใหญ่ๆ คือ เรื่องการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากตัวเลข GDP และเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ จากตัวเลขอัตราการว่างงาน อัตราเงินเฟ้อ ก็เห็นว่ก็ยิ่งดีกว่าในปี 2009 แต่ก็ยังอยู่ในสภาวะที่มีความเสี่ยงอยู่

เศรษฐกิจญี่ปุ่นจำเป็นต้องพึ่งพิงประเทศต่างๆ

ตัวเลขการส่งออกของญี่ปุ่น ยังได้ดุลการค้า ไม่มีความเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างมากนัก จีน กลายมาเป็นคู่ค้าที่สำคัญทั้งการส่งออก และการนำเข้าประมาณ 18% ในการส่งออก และเป็นคู่ค้าประมาณ 22% ในการนำเข้า สหรัฐฯ และเกาหลีก็เป็นคู่ค้าสำคัญ ญี่ปุ่นยังพึ่งพาในทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างสูงจากออสเตรเลีย หรือน้ำมันจากประเทศในตะวันออกกลาง รวมทั้งอินโดนีเซียด้วย และก็มีสภาวะของหนี้ต่างประเทศที่ค่อนข้างสูงพอสมควรที่น่าเป็นห่วงก็คือ เรื่องหนี้สาธารณะ โดยปกติหนี้สาธารณะเมื่อนำมาเทียบกับ GDP ไม่ควรเกิน 60% ของ GDP กล่าวคือ ภาครัฐเป็นหนี้ไม่ควรเกิน 60% ของ GDP แต่กรณีของญี่ปุ่นจะเห็นได้ว่าตัวเลขหนี้สาธารณะทะลุไปที่ 201% เมื่อเทียบกับ GDP อันเป็นผลจากความพยายามของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจมาโดยตลอด และเมื่อปัจจัยทางเศรษฐกิจข้างนอกข้างในไม่ดี รัฐบาลก็จะใช้มาตรการใช้จ่ายภาครัฐสูงไปกระตุ้นเศรษฐกิจ ทำให้หนี้สาธารณะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และสูงค่อนข้างรุนแรง ตัวเลขนี้แสดงถึงข้อจำกัดของศักยภาพ

ของรัฐบาลญี่ปุ่นในการที่จะดำเนินนโยบายต่างๆ โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาจากรายรับรายจ่ายก็จะเห็นว่า รัฐบาลใช้งบประมาณขาดดุล กล่าวคือ รายจ่ายสูงกว่ารายได้

แนวโน้มเศรษฐกิจดีขึ้นแต่...

ปัญหาเงินฝืด

แม้ว่าสถานการณ์ทางเศรษฐกิจญี่ปุ่น เมื่อพูดถึง 2010 เทียบกับปี 2009 มีแนวโน้มดีขึ้น แต่ก็ยังมีความเสี่ยง และอยู่ในภาวะที่ยังเป็นปัญหาอยู่ 3 ตัวสำคัญ ตัวแรก คือเรื่องภาวะเงินฝืด หมายถึงระดับราคาสินค้าทั่วไปลดลง ส่วนเงินเพื่อแปลว่าระดับราคาสินค้าทั่วไปเพิ่มขึ้น CPI เป็นบวก แต่อันนี้เงินฝืดก็คือ ภาวะระดับราคาสินค้าทั่วไปลดลง เมื่อระดับราคาสินค้าทั่วไปลดลง สิ่งที่มีนัยเกิดขึ้นก็คือมันลดแรงจูงใจในการผลิต มันก็จะทำให้ลดการผลิต เมื่อลดการผลิตก็ลดค่าจ้าง เมื่อลดค่าจ้างก็ลดรายได้ เมื่อลดรายได้ก็ไปลดความต้องการซื้อสินค้า สินค้าก็จะปรับลดราคา ลดการผลิต และก็จะวนกลับไป ก็คือถ้าไม่สามารถที่จะ break through process ขึ้นตอนเหล่านี้ได้ ระดับเศรษฐกิจมันก็จะดิ่งลงไปเรื่อยๆ ที่เรียกว่า “Deflationary Spiral” และเป็นสิ่งที่รัฐบาลค่อนข้างกลัวมากกว่าจะหยุดเรื่องของภาวะเงินฝืดได้มากนักแน่ไหน จะเห็นว่าภาวะเงินฝืดของญี่ปุ่นนั้นมาตั้งแต่ 2009 ที่ตกค่อนข้างมาก และก็ยังอยู่ในระดับต่ำอยู่อย่างต่อเนื่องมาจนถึง 2010

อันที่จริง ภาวะเงินฝืดของญี่ปุ่นเกิดขึ้นมาตั้งแต่เศรษฐกิจตกต่ำตั้งแต่ปี 1990 สาเหตุใหญ่เกิดจากวิกฤตเศรษฐกิจตั้งแต่ที่ฟองสบู่แตก บริษัทธนาคารล้ม หรือถูกยุบรวมควบรวม บริษัทล้มละลายหรือถูกควบรวม ความเชื่อมั่นผู้บริโภคลดลงไป และที่สำคัญคือว่า การที่เปิดตลาดมากขึ้น ทำให้นำเข้าสินค้านำเข้าราคาถูกลงมากขึ้น เมื่อสินค้านำเข้าราคา

ถูก ผู้ผลิตภายในประเทศก็จำเป็นต้องแข่งขัน ดังนั้นต้องหาทางให้การผลิตราคาถูกลง หรือไม่ก็ต้องไปผลิตข้างนอก ทำให้ระดับสินค้าทั่วไปภายในประเทศตกต่ำลงมา อันนี้ก็คือทั้งหมด 3-4 ประเด็น ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ภาวะเงินฝืดนั้นเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและไม่สามารถหลุดจากวงจรตอนนี้ และที่รัฐบาลกลัวมากที่สุดก็คือว่า มันจะเป็นวงเวียน คือเป็นอย่างนี้ไปเรื่อยๆ ซึ่งก็จะทำให้ไม่สามารถฟื้นตัวได้

ปัญหาเงินเยนและหนี้สาธารณะ

เรื่องค่าเงินเยนแข็งตัว กลางปี 2010 ในช่วงไตรมาสที่ 3 ที่ 4 ว่าเศรษฐกิจโลกพอจะมีเสถียรภาพมากขึ้น ก็จะมีการถ่ายโอนมาที่เอเชียค่อนข้างมาก และเศรษฐกิจก็ค่อนข้างฟื้นตัว ทางญี่ปุ่นเองก็เช่นกัน เพราะฉะนั้นกลางปี 2010 รัฐบาลญี่ปุ่นตอนนั้น ประกาศยืนยันว่าเศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวแล้ว แต่ว่าสิ่งที่ตามมาก็คือว่า เรื่องของค่าเงิน ซึ่งประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบจากนโยบายของสหรัฐฯ และก็ทำให้โดยเปรียบเทียบแล้ว ค่าเงินสหรัฐฯ ต่ำกว่าค่าเงินอื่นๆ ค่าเงินเยนก็สูงขึ้น เมื่อค่าเงินเยนสูงขึ้น และก็สูงขึ้นเรื่อยๆ อันนี้ก็กลายเป็นปัญหาใหม่ นอกจากภาวะเงินฝืดที่มีมันมีอยู่แล้ว ภาวะเงินเยนที่สูงขึ้น มันก็กลายเป็นภัยคุกคามของเศรษฐกิจญี่ปุ่นอีกตัวหนึ่ง เพราะฉะนั้น กระทรวงการคลังของญี่ปุ่นต้องเข้ามาแทรกแซงในเรื่องของอัตราแลกเปลี่ยนไม่ให้ค่าเงินเยนสูงไปกว่านั้น ซึ่งนับเป็นครั้งแรกในรอบ 6 ปี ที่กระทรวงการคลังดำเนินบทบาทดังกล่าว เพราะว่ากรณีที่ค่าเงินเยนสูงนั้น จะมีผลต่อเรื่องการส่งออก เพราะเมื่อการส่งออกชะลอตัว ก็จะมีผลทำให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจชะลอตัวด้วย นอกจากการส่งออกในสหรัฐฯ หรือยุโรปชะลอตัวแล้ว การส่งออกในเอเชีย ซึ่งเป็นความหวังสุดท้ายของญี่ปุ่นก็ลดลงด้วย เนื่องจากการที่เงินเยนแข็งค่า ประกอบกับเรื่องของหนี้สาธารณะ รวมเป็น 3 โจทย์ใหญ่ที่รัฐบาลญี่ปุ่นต้องเผชิญในปี 2010

การจัดการนโยบายเศรษฐกิจ: ยุทธศาสตร์เพื่อการเติบโตครั้งใหม่ (New Growth Strategy)

ช่วงแรก แก้ไขปัญหาพื้นฐาน

สิ่งที่รัฐบาลญี่ปุ่นทำและถือว่าเป็นการสร้างความหวังในระดับหนึ่ง นั่นก็คือ ยุทธศาสตร์ที่เรียกว่า ยุทธศาสตร์เพื่อการเติบโตครั้งใหม่ (New Growth Strategy) ในปี 2009 และมีการปรับปรุงอีกครั้งหนึ่งในเดือน มิ.ย. 2010 โดยในปี 2009 ก็เรียกว่า Toward a Radiant Japan ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ก็คาดหวังว่า เศรษฐกิจญี่ปุ่นจะดีขึ้น แต่ในปี 2010 หลังจากที่ประสบภาวะเรื่องค่าเงินเยนสูงและค่าเงินฝืดจึงทำให้ต้องทบทวนโครงการนี้ใหม่ เมื่อเปรียบเทียบกับยุทธศาสตร์ในปี 2009 กับ 2010 แล้ว ในรายละเอียดต่างกันอยู่พอสมควร New Growth Strategy ของญี่ปุ่นที่รัฐบาลใช้เป็นกรอบในการฟื้นฟูภาวะเศรษฐกิจ มีกรอบการทำงาน 11 ปี 2010-2020 แบ่งเป็น 2 ช่วง ในช่วงแรกเป็นช่วงที่เรียกว่า เอาชนะภาวะเงินฝืด ช่วงที่ 2 ก็จะเป็นความเข้มแข็งในการเติบโตทางเศรษฐกิจ

เรื่องของภาวะเงินฝืด มีเป้าหมายว่า ทำให้ระดับราคาสินค้าทั่วไป หรือ CPI เป็นบวก จะทำแบบนั้นได้รัฐบาลตั้งใจใช้มาตรการอุปสงค์จากภาครัฐเป็นตัวกระตุ้น รัฐบาลจะใช้จ่ายมากขึ้น แม้ว่าจะติดลบอยู่มากแล้วก็ตาม สิ่งที่รัฐบาลจะทำก็คือ ใช้จ่ายในด้านการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนภายในประเทศ ในด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และเรื่องของการท่องเที่ยว ถ้าผ่านตรงนี้ไปได้ ก็จะเข้าสู่การดำเนินงานในช่วงที่สอง แต่ไม่มีกรอบเวลาที่ชัดเจนว่า ช่วงที่ 1 กี่ปี ช่วงที่ 2 กี่ปี แต่เป็นการวางแผนต่อเนื่องว่าต้องทำ 2 ช่วง

ช่วงที่สอง เสริมสร้างความเข้มแข็ง

ช่วงที่ 2 คือระยะของการที่ทำให้เศรษฐกิจมีการเติบโตเข้มแข็ง ก็เป็นเรื่องของการรักษาระดับ

ราคาให้มีเสถียรภาพ โดยเฉพาะเรื่องของการจ้างงาน เพิ่มความเข้มแข็งทางการคลัง ซึ่งญี่ปุ่นจะต้องมียุทธศาสตร์ด้านการเงินอีกชุดหนึ่ง เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานในส่วนนี้ กระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ รักษาสมดุลระหว่างอุปสงค์กับอุปทาน เพราะว่า ญี่ปุ่นมีอุปทานซึ่งเป็น potential demand ในการผลิตมีอยู่สูง แต่อุปสงค์มีต่ำ อุปสงค์ในประเทศไม่โต และอุปสงค์ต่างประเทศก็ไม่โตด้วย ฉะนั้นอุปสงค์ต่ำมันก็เลยเกิดช่องว่างในศักยภาพที่จะผลิตได้กับความต้องการที่แท้จริง เป้าหมายที่แท้จริงก็คือ จะทำอะไรที่จะลดช่องว่างตรงนี้ลงมา โดยที่ New Growth Strategy จะกำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 7 ด้าน 4 ด้านแรกก็จะเป็นด้านอุปสงค์ก็คือ Green Innovation, Life Innovation, Asia และ Tourism-Oriented Nation and Local Revitalization และอีก 3 ด้านหลัง เป็นเรื่องของอุปทาน คือ ใช้เรื่องวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเป็น IT Oriented Nation เรื่องของ Human resources and employment และสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคการเงิน ในส่วนของ Green Innovation และ Life Innovation ก็จะไปเน้นเรื่องของสุขภาพด้วย

ให้ความสำคัญกับเอเชีย

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเอเชีย ญี่ปุ่นต้องการอยู่ 2-3 ประเด็น เช่น ให้ญี่ปุ่นเป็น Asian Industrial Center ของเอเชีย หรือว่าในเรื่องของการลงทุนก็มีส่วนร่วมในการลงทุน ในด้านโครงสร้างพื้นฐานในเอเชีย หรือในเรื่องของภาคเอกชนก็มีในเรื่องของ International Production Network และอีกอีกส่วนหนึ่งสำคัญในส่วนของเอเชียด้วย ก็คือ ในเรื่องของ FTA Asia-Pacific ก็อยู่ในรายการของยุทธศาสตร์ 7 ด้านของญี่ปุ่น

ให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ ทรัพยากรบุคคล

ลักษณะยุทธศาสตร์เช่นนี้ ญี่ปุ่นก็คงทบทวนปัจจัยสำคัญจากความสำเร็จในอดีตคือ

Science and Technology และ Human Resource ซึ่งญี่ปุ่นเป็นกังวลมากในเรื่องของ Human Resource เนื่องจากเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว เพราะฉะนั้นยุทธศาสตร์นี้ จึงให้ความสำคัญกับเรื่อง Science and Technology และ Human Resource อีกครั้งหนึ่ง ส่วน Financial Sector นั้น ก็เป็นภาคที่อ่อนแอมาตั้งแต่เศรษฐกิจตกต่ำ ตั้งแต่ทศวรรษ 1990 และก็ยังมีความเสี่ยงกับภาวะเศรษฐกิจที่ผันผวนและขณะเดียวกันจะเห็นว่า Sector บริการญี่ปุ่นก็เป็น Sector ขนาดใหญ่ มีอัตราส่วนเกือบ 70% ของ GDP ญี่ปุ่น เป็น Sector ที่มีความสำคัญกับเศรษฐกิจญี่ปุ่น

ให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งให้ภาคเอกชนและครัวเรือน

ประเด็นที่น่าเป็นกังวลสำหรับญี่ปุ่น คือ ความเสี่ยงของเศรษฐกิจโลก ในยุทธศาสตร์ดังกล่าว ญี่ปุ่นเตรียมมาตรการรับมือประเด็นนี้โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก แบ่งระดับการปฏิบัติการออกเป็น 3 ระดับ ว่ามาตรการใด ต้องเป็นมาตรการฉุกเฉิน ปฏิบัติการฉุกเฉิน ว่ามาตรการใดต้องเป็นปฏิบัติการเร่งด่วน แต่ขณะเดียวกันก็ทำมาตรการตาม New Growth Strategy ต่อไปเรื่อยๆ แต่ว่าต้องมีมาตรการบางอย่างที่ต้องทำให้เร็วในช่วงเวลาที่มันฉุกเฉิน มาตรการอีกชุดหนึ่งก็คือ เรื่องของการจ้างงาน อันนี้ก็เป็นมาตรการที่มีผลโดยตรงต่อ demand ภายในประเทศ เพราะว่าถ้ามีการจ้างงานก็จะทำให้ประชาชนมีเงิน มีเงินก็จะสามารถจับจ่ายใช้สอย เพราะว่ารัฐบาลใช้จ่ายภาครัฐมากเกินไปแล้ว จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้มแข็งให้ภาคเอกชนและภาคครัวเรือนให้มากขึ้น ในมาตรการเรื่องการจ้างงานนี้ มีคำสำคัญคือ สร้างงาน รักษางาน เชื่อมโยงงาน สร้างงานก็คือว่าทำให้มีงานใหม่ รักษางานก็คืองานที่มีอยู่เดิม Production ที่มีอยู่เดิม ทำอย่างไรให้ภาคการผลิตไม่หดตัวลง และการเชื่อมโยงก็คือ เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจจะระหว่าง sector เพื่อที่จะทำให้การจ้างงานไม่ลดลงไป

ให้ความสำคัญกับมาตรการด้านการคลัง

เรื่องมาตรการทางการเงินด้านการคลัง ตัวอย่างหนึ่งที่รัฐบาลใช้เมื่อปี 2010 เมื่อเจอสถานะค่าเงินเยนแข็งก็คือ รัฐบาล Naoto Kan ใช้เงินเพื่อที่จะกระตุ้นช่วยเหลือผู้ส่งออก เพราะเกรงว่าโดยภาพรวมเงินฝืดที่เหมือนกับว่าดีขึ้นบ้างแล้วปล่อยให้ก็จะกลับมาสภาพเหมือนเดิม ก็มีค่าใช้จ่ายตรงนี้จะเพิ่มมากขึ้น New Growth Strategy มีการแบ่งจัดสรรงบประมาณว่าจะมีการใช้จ่ายด้านไหนเท่าไร คาดการณ์ว่าจะไปกระตุ้น demand สร้าง demand ได้เท่าไร ตัวอย่างที่รัฐบาลคาดหวังก็จากเรื่องของการกระตุ้น demand ในเรื่องของสิ่งแวดล้อม ซึ่งก็คือเกี่ยวกับธุรกิจของภาคเอกชน เรื่องเกี่ยวกับ Carbon Environmental Friendly Industrial เรื่องสุขภาพ ส่วนของ Asia tourism เป้าหมายก็คือ create demand ก็ไม่มาก ไม่ได้สูงมากนัก ฉะนั้น 2 ตัวใหญ่ก็คือ Environment กับ Health ก็เป็น 2 ตัวใหญ่ ที่รัฐบาลคาดว่าจะเป็นตัวช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจเป็น sector สำคัญ

สรุปภาพรวม

ในส่วนของภาคนักวิชาการ นักวิชาการญี่ปุ่นให้ความสนใจเรื่องของแรงงานต่างด้าว บางท่านสนับสนุนแนวคิดนี้ว่าเป็นแนวคิดหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจญี่ปุ่นในภาพรวมไปได้ เพราะว่าแรงงานต่างด้าวมามีค่าจ้างแรงงานที่ถูก สามารถชดเชยลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของญี่ปุ่น ประเด็นเรื่อง Food Security ที่มีการพูดถึงประเด็นประชากรและสิ่งแวดล้อม อีกประเด็นที่น่าสนใจ ก็คือการพูดถึงนโยบายภาษีตัวใหม่ที่จะเก็บบนฐานภาษีทรัพย์สินตัวใหม่ อันนี้เป็นอีกนโยบายหนึ่งที่ที่น่าสนใจ เพราะว่าเท่าที่ดูโดยศักยภาพของรัฐบาลแล้ว คือเนื่องจากภาวะทางการเงินการคลังที่มีปัญหาค่อนข้างมาก ค่าถามก็คือแหล่งที่มาของรายได้ของรัฐบาลมาจากไหน ตัวหนึ่งที่รัฐบาลมองอยู่ที่เรื่องของภาษีทรัพย์สิน ที่จะต้องปรับตรงนี้ใหม่

อย่างไร โดยสรุปก็คือว่า เศรษฐกิจญี่ปุ่นยังอยู่บนความเสี่ยง ทั้งภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศเองที่มีปัญหาเรื่องเงินฝืด ค่าเงินเยนแข็ง ในขณะที่เศรษฐกิจภายนอกประเทศ ก็มีปัญหาเศรษฐกิจโลกยังมีความเสี่ยงและรัฐบาลเองก็ไม่มีเงินแล้ว จึงต้องมีการกู้ยืมต่างๆ เพราะฉะนั้นรัฐบาลไม่สามารถรับภาระการกระตุ้นอุปสงค์จากการใช้จ่ายของรัฐบาลได้อีกมากนัก สิ่งที่รัฐบาลญี่ปุ่นกำลังทำก็คือ ต้องดึงภาคเอกชนเข้ามาร่วมในการกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยให้แรงจูงใจ หรือสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เพื่อเอื้อให้ภาคเอกชนทำงานได้ดีขึ้น เน้นอุตสาหกรรมเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริม SME เชื่อมโยงในเรื่องของการท่องเที่ยว สนับสนุนเรื่องของ Public Private Partnership PPP ก็คือ รัฐ และภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ และก็ตัวสุดท้ายที่รัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสำคัญก็คือว่า ในเรื่องของการกระตุ้นหรือส่งเสริมให้ภาคการเงินเอกชนเองมี initiative ใหม่ๆ ที่จะดึง sector การเงินที่มันซบเซาให้มันดีขึ้น ก็เป็น 3-4 ประเด็นใหญ่ๆ และในอนาคตข้างหน้าจะเป็นอย่างไร สำหรับปี 2011 คือ รัฐบาลญี่ปุ่นคาดการณ์ปี 2011 นั้น ก็คือ GDP เคยเติบโต 1.1% ในปี 2010 ที่ผ่านมา ปี 2011 ก็คาดการณ์ว่าจะโตแค่ 1% อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจญี่ปุ่น ก็คือ ยังเติบโต 1% แยกว่าปีที่แล้วเล็กน้อย แต่ก็ถือว่ารักษาระดับการเติบโตอยู่ อัตราการว่างงาน คาดว่าจะอยู่ที่ 4.7 คือรัฐบาลพยายามมองในเชิงบวก ว่างงานปีที่แล้วอยู่ประมาณ 5% จริงแล้วเป้าหมายอัตราการว่างงานของรัฐบาลญี่ปุ่นเองก็ต้องการให้ลดลงจาก 5 เป็น 4 เป็น 3 ด้วย เพราะฉะนั้น จึงคาดการณ์ว่าปีนี้ อัตราการว่างงานจะอยู่ที่ 4.7 ตัวสำคัญอีกตัว คือตัวชี้วัดเงินฝืด ก็คือตัว CPI

เคย -1.7 ปีที่ผ่านมา ปี 2010 อยู่ที่ -0.6 ปัจจุบันปี 2011 ก็คาดการณ์ว่าอยู่ที่ประมาณ 0 ก็คาดการณ์ว่าสถานการณ์จะดีในภาพรวมญี่ปุ่นก็คาดการณ์ว่าทุกอย่างน่าจะดีขึ้น

ยึดต่อประเทศไทย

การส่งออกน่าจะทรงตัว

ประเด็นที่หนึ่ง คือการที่ไทยส่งสินค้าไปที่ญี่ปุ่น ในสถานการณ์แบบนี้ สถานการณ์ของตลาดญี่ปุ่นคงไม่น่าจะเปลี่ยนแปลงมากนัก เพราะในแง่ของ GDP Growth ศักยภาพหรืออำนาจซื้อของคนก็ดูไม่เปลี่ยนจากปีที่แล้ว คือ อาจจะไม่ได้ดีขึ้นสำหรับปีหน้า แต่ก็คงไม่ต่างจากปีที่แล้วมากนัก แต่ประเด็นสำคัญน่าจะอยู่ที่ว่า ความเชื่อมั่นของคนญี่ปุ่นจะดีขึ้นหรือไม่ ถ้าสถานการณ์เหมือนจะดีขึ้นแบบนี้ และจะดีขึ้นได้จริงตามที่รัฐบาลทำนายหรือไม่ อันนี้ก็คงเชื่อมโยงกับการใช้จ่ายใช้สอยของผู้คน

ไทยต้องเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน

อีกด้านหนึ่ง การที่ญี่ปุ่นมาลงทุนในประเทศไทย หรือว่าสภาวะเงินเยนแข็ง ก็จะมีสิ่งที่รัฐบาลญี่ปุ่นกลัว โดยสามารถอธิบายตามหลักการได้ว่า ถ้าค่าเงินเยนยังแข็งอยู่ เรื่องของการย้ายมาลงทุนและที่ International Production Network ตัวนี้น่าจะ active ขึ้น มองกลับกันก็อาจจะเป็นโอกาสของคู่แข่งของไทยเหมือนกัน ขึ้นอยู่กับว่า เมื่อญี่ปุ่นย้ายออกมาข้างนอกตอนนี้ ทางเลือกของเขาอยู่ที่ไหน ซึ่งคงไม่ใช่ประเทศไทยประเทศเดียว ฉะนั้นเรื่องความสามารถในการแข่งขันของไทยกับประเทศอื่นๆ ก็คงเป็นประเด็นใหญ่

รศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิเคราะห์การต่างประเทศ และความมั่นคงของญี่ปุ่นระหว่าง 2009, 2010 และ 2011

วิธีวิเคราะห์ ใช้ Content analysis โดยการดูเอกสารทางการของกระทรวงการต่างประเทศ และสำนักนายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่น เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการในช่วงปีดังกล่าวใน 4 ประเด็น ประเด็นแรก สถานการณ์ของญี่ปุ่นในช่วงปี 2010 โดยเฉพาะส่วนที่เป็นนโยบายต่างประเทศ ประเด็นที่สอง เปรียบเทียบนโยบายต่างประเทศของสองรัฐบาล คือ นโยบายต่างประเทศที่ถูกประกาศโดยรัฐบาล Hatoyama และนโยบายต่างประเทศที่ถูกประกาศโดยรัฐบาล Naoto Kan เช่น ในประเด็นความสัมพันธ์สองฝ่ายระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับจีน หรือญี่ปุ่นกับเอเชีย โดยจะดูเปรียบเทียบว่า สองรัฐบาลนี้ประกาศนโยบายอะไร แล้วมีพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ประเด็นที่สาม วิเคราะห์ปัญหาของนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล DPJ ใช้คำว่ารัฐบาล DPJ เพราะว่า แม้ว่ายังเป็นสองรัฐบาลคือ Hatoyama หรือ Naoto Kan ก็เป็นรัฐบาลพรรคเดียวกัน และเป็นพรรคซึ่งไม่เคยเป็นรัฐบาลมาก่อน คือเป็นฝ่ายค้านมาตลอด จน

มาเป็นรัฐบาลครั้งแรกในปี 2009 ประเด็นที่สี่ ประเมินแนวโน้มของรัฐบาล DPJ ว่า จะกำหนดนโยบายต่างประเทศไปในทิศทางไหน

ภาพรวมสถานการณ์ ของญี่ปุ่นในปี 2010

รัฐบาลผสมและรัฐบาลอายุสั้น

ในปี 2010 มีรัฐบาล 2 ชุด มีนายกรัฐมนตรี 2 คน มาจากพรรคเดียวกัน คือ Yukio Hatoyama ตั้งแต่กันยายน 2009 ถึงมิถุนายน 2010 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยาวนาน และ Naoto Kan ตั้งแต่มิถุนายน 2010 ถึงปัจจุบัน ทั้ง 2 คนมาจากพรรค DPJ รัฐบาลสมัย Hatoyama เป็นรัฐบาลผสม เจือปนของการเป็นรัฐบาลผสม แปลว่าไม่สามารถกำหนดนโยบายใดๆ โดยรัฐบาลพรรคเดียวได้ ต่อให้ DPJ มีเสียงข้างมาก อยู่ในสภากลาง แต่ไม่ใช่เสียงข้างมากเด็ดขาด ถึงขนาดจะผลักดันนโยบายออกไปได้โดยลำพัง

หลังการเลือกตั้งในปี 2009 DPJ ได้จำนวนที่นั่งในสภากลางมากพอที่จะเป็นผู้นำในการจัดตั้งรัฐบาล แต่ไม่มากพอที่จะบริหารประเทศโดยพรรคเดียว เพราะว่าส่วนต่างของจำนวน ส.ส. มีไม่มาก DPJ จึงแก้ปัญหาด้วยการเชิญ People New Party

มาร่วมเป็นรัฐบาลผสม สิ่งที่เกิดขึ้นคือการ Trade off ความเข้มแข็งของการกำหนดนโยบายกับความเป็นเอกภาพในการกำหนดนโยบาย ซึ่งหมายถึง DPJ ต้องมีการประนีประนอมในหลายๆ เรื่องกับพรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะนโยบายต่างประเทศที่สำคัญ เช่น ความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ

มายาภาพจากชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2009

การเลือกตั้งชนะอย่างถล่มทลายของ DPJ ในการเลือกตั้งปี 2009 ได้สร้างมายาภาพให้กับคนทั่วไป และโดยเฉพาะคนของพรรค DPJ รวมทั้งได้นำมายาภาพนี้ไปต่อเนื่องกับนโยบายต่างประเทศด้วยความเข้าใจว่า การที่ชนะการเลือกตั้งขณะนั้นหมายความว่า พรรค DPJ ได้ฉันทานุมัติจากประชาชนและสามารถดำเนินนโยบายอย่างไรก็ได้ ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ผิดเพราะการที่ประชาชนเลือก DPJ ในครั้งนั้น เป็นประเด็นของการเมืองภายในที่ไม่สามารถนำไปใช้ได้กับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้

ประเด็นความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ และเอเชีย

ในปี 2010 เป็นปีที่ครบรอบ 50 ปีของการทำสนธิสัญญาความมั่นคงร่วมกันระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ ซึ่งเป็นสนธิสัญญาที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นสนธิสัญญาที่ประกันความมั่นคงของญี่ปุ่น ในฐานะที่ญี่ปุ่นไม่มีกองทัพของตนเอง แม้ว่ามี National Defense Force ที่ไม่ได้มีสถานะเป็นกองทัพ สนธิสัญญาฉบับนี้ เปิดโอกาสให้สหรัฐฯ สามารถเข้าไปตั้งฐานทัพในญี่ปุ่นได้ และนี่คือที่มาของอีกปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในโอกินาวา ซึ่งประเด็นเรื่องฐานทัพสหรัฐฯ ในโอกินาวานี้ก็เป็นประเด็นปัญหาถกเถียงกันมากก่อนแล้ว หมายความว่าในปี 2010 รัฐบาลญี่ปุ่นต้องคิดว่าจะทำอย่างไรจะลงนามในสนธิสัญญานี้ต่อหรือไม่ หรือจะดำเนินการ

อย่างไรกับเรื่องนี้ ซึ่งจะมีผลต่อเนื่องถึงเรื่องฐานทัพในโอกินาวาด้วย

สิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2009 และ 2010 คือ ประการแรก อดีตนายกร Hatoyama ก่อนจะเป็นรัฐบาลได้เคยสัญญากับคนที่โอกินาวาไว้ว่าจะให้มีการย้ายฐานทัพออกไป ประการที่สอง ปัญหาเรื่องดินแดนระหว่างจีนกับญี่ปุ่น เป็นปัญหาการอ้างอธิปไตยเหนือหมู่เกาะเซนกากุ/เตียวหยูระหว่างจีนกับญี่ปุ่น ซึ่งมีปัญหามาก่อนหน้านั้นนานแล้ว แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงปลายปี 2010 ก็คือว่า จีนแสดงท่าทีที่แข็งกร้าวมาก หลังจากญี่ปุ่นจับกับตันเรือประมงจีนในบริเวณหมู่เกาะดังกล่าว โดยประกาศให้ญี่ปุ่นปล่อยตัวกับตันเรือดังกล่าวโดยไม่มีเงื่อนไข ซึ่งไม่กี่วันหลังจากนั้นญี่ปุ่นก็ปฏิบัติตาม ทำให้สถานะญี่ปุ่นดูดีอยู่และดูไม่ทันกับสถานการณ์ ประการที่สาม ปัญหาเรื่อง Northern Territory กับรัสเซีย ซึ่งญี่ปุ่นอ้างว่าเป็นของญี่ปุ่นมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง รัสเซียยึดครองในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองแล้วไม่คืน เป็นปัญหาที่ต่อเนื่องเรื้อรังมาจนกระทั่งขณะนี้ ผู้นำรัสเซียเดินทางไปเยือนเกาะหนึ่งใน Northern Territory ซึ่งมีผลกับภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศระหว่างญี่ปุ่นและรัสเซีย ในทางที่ญี่ปุ่นเสียเปรียบ

ประเด็นที่เกิดขึ้นในปี 2010 ที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งคือ สัญญาของการช่วยเหลือเพิ่มน้ำมั่นในมหาสมุทรอินเดียของกองเรือของญี่ปุ่นที่ช่วยเหลือพันธมิตรในกรณีสงครามต่อต้านการก่อการร้าย ซึ่งจะหมดอายุในปี 2010 คำถามก็คือ ญี่ปุ่นจะต่อสัญญาหรือไม่ นาย Hatoyama ประกาศไว้ก่อนที่จะเป็นรัฐบาลแล้วว่าจะไม่ต่อสัญญา และสิ่งที่เกิดขึ้นก็คือรัฐบาล Hatoyama ไม่ต่อสัญญาดังกล่าว ผลก็คือว่า การช่วยเหลือพันธมิตรในมหาสมุทรอินเดียยุติลง ความพยายามแสดงภาวะผู้นำที่ไม่ประสบความสำเร็จ

รัฐบาล Hatoyama ประกาศเรื่องการผลักดันประชาคมเอเชียตะวันออก (East Asian Community) เพื่อที่จะให้เป็นเสาหลักในทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น และญี่ปุ่นก็จะมีบทบาทในการดำเนินนโยบายเรื่องนี้ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว การดำเนินการดังกล่าวเป็นเรื่องยาก ญี่ปุ่นถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า ขาดมาตรการที่เป็นรูปธรรมอย่างเพียงพอที่จะผลักดันนโยบายดังกล่าว อีกประเด็นหนึ่งคือ ญี่ปุ่นสมัยนายกรัฐมนตรี Hatoyama พยายามประกาศตัวเองเป็นผู้นำ โดยเฉพาะในเรื่องของ Global Issues เช่น ความพยายามจะลด Emission Rate จากปัจจุบันให้ลงไปอีก 25% ในปี 2020 เทียบกับระดับในปี 1990 ผลก็คือ นโยบายนี้จะกระทบต่อภาคอุตสาหกรรมจำนวนมาก แต่ในทางกลับกัน ก็มีเสียงวิจารณ์ว่า นี่เป็นวิธีการที่ญี่ปุ่นจะขายเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น พวก Green Technology ให้แก่ประชาคมโลก

เปรียบเทียบนโยบายต่างประเทศสองรัฐบาล

อุบัติเหตุในรัฐบาล Hatoyama

ถ้าจะถามว่าเกิดอะไรขึ้นกับเหตุการณ์ทั้งหมด เรามองเห็นอะไรจากสถานการณ์นั้น ก็ต้องพิจารณาว่ารัฐบาล Hatoyama และรัฐบาล Naoto Kan คิดเรื่องนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นในแต่ละประเด็นที่สำคัญยกมาเฉพาะ 3 เรื่อง คือ Japan-US Relations, Japan-Asia Relations และเรื่อง Global Issues อย่างไร โดยดูเปรียบเทียบกันว่าทั้งสองคนคิดอะไร สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจก่อนคือว่า นาย Hatoyama ลาออกในเดือนพฤษภาคม 2010 เหตุผลเพราะเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อ 2 เรื่อง เรื่องแรกคือ เรื่อง Money Politics เพราะ Ozawa ผู้เป็นเลขาธิการพรรคถูกกล่าวหาว่ามีความพัวพันเกี่ยวกับเรื่องการเงินที่ไม่โปร่งใส และเรื่องที่สอง คือ แสดงความรับผิดชอบต่อการที่ไม่สามารถย้ายฐานทัพ

สหรัฐฯที่ Futenma ออกจากโอกินาวาได้ แต่การเปลี่ยนรัฐบาลไม่ได้มีผลต่อการเปลี่ยนนโยบายและความคาดหวังของประชาชน

ความพยายามปรับท่าทีกับสหรัฐฯ

หลังการเลือกตั้งในปี 2009 สิ่งที่รัฐบาล Hatoyama ประกาศมาตลอดเวลา 3 ข้อแรก หนึ่งคือ ต้องการให้ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่น เป็นความสัมพันธ์ที่เรียกว่า Relationship of Trust ซึ่งความสัมพันธ์ญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ ไม่เคยเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ ที่ผ่านมามีความสัมพันธ์ของสองประเทศนี้จะเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะ Dependent คือ เป็นนโยบายที่พึ่งพิงหรือคล้อยตามกันตลอด นาย Hatoyama มาพร้อมกับนโยบายที่น่าสนใจ ด้วยการบอกว่าต่อไปนี้ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ จะไม่ใช่ลักษณะเดิมอีกต่อไปแล้ว ความหมายของ Relationship of Trust แปลว่าต้องเป็นความสัมพันธ์ซึ่งญี่ปุ่นสามารถแสดงบทบาทที่เข้มแข็งได้ และสามารถ discuss กับ US ได้อย่างตรงไปตรงมา ซึ่งความสัมพันธ์ลักษณะนี้เป็นเรื่องใหม่และยากสำหรับญี่ปุ่น ดังนั้น การริเริ่มนี้จึงเป็นการริเริ่มที่มหัศจรรย์ และเป็นนโยบายที่สวนทางกับนโยบายของพรรค LDP โดยสิ้นเชิง และนี่อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่พรรค DPJ ได้รับการเลือกตั้งด้วย

ในทางรูปธรรมสิ่งที่ DPJ เสนอก็คือ ต้องการให้มีการทบทวน Status of Forces Agreement นี้ก็คือตัวสนธิสัญญาที่ใช้สำหรับการที่อธิบายเรื่องกองกำลังและการดำรงอยู่ของฐานทัพที่โอกินาวา ยิ่งไปกว่านั้นคือ การพูดเรื่อง a close and equal Japan-US alliance คำที่สำคัญ คือคำว่า equal ซึ่งในเอกสารทางการของญี่ปุ่น เรื่องความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ไม่เคยปรากฏคำว่า equal โดยปกติแล้วคำที่ใช้มักเป็นคำว่า ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ ถือเป็น Cornerstone หรือเป็นเสาหลักของความสัมพันธะระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ และนโยบาย

ต่างประเทศของญี่ปุ่น ไม่เคยใช้คำว่า Equal Partnership in Japan-US Alliance มาก่อน

การเปลี่ยนทิศทางนโยบายของรัฐบาล Hatoyama และรัฐบาล Kan

หลังจากที่ตระหนักว่าไม่สามารถเปลี่ยนแปลงและย้ายฐานทัพออกไปได้ รัฐบาล Hatoyama ได้เปลี่ยนท่าทีในเรื่องนี้ ซึ่งสังเกตได้จากคำประกาศต่างๆ โดยมีการเปลี่ยนคำจากคำว่า close and equal Japan-US alliance เป็น deepening the Japan-US alliance และสิ่งที่รัฐบาล Naoto Kan พยายามทำหลังจากเป็นรัฐบาลต่อจากรัฐบาล Hatoyama คือ พยายามจะเชื่อมความเป็นจริงกับความคาดหวังของประชาชน กล่าวคือ ในสมัยรัฐบาล Hatoyama นโยบายความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น-สหรัฐฯ ถูกเปลี่ยนทิศทางจากสมัยที่ LDP เป็นรัฐบาลอย่างหน้ามือเป็นหลังมือ พอมานในสมัยของรัฐบาล Naoto Kan ซึ่งตระหนักว่าสิ่งที่ทำในสมัยรัฐบาล Hatoyama ทำไม่ได้ แต่จะกลับให้มาเหมือนกับนโยบายของ LDP ก็ทำไม่ได้อีก ดังนั้นสิ่งที่รัฐบาล Naoto Kan พยายามทำก็คือ ค่อยๆ เบี่ยงกลับมาทิศทางเดิม แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ รัฐบาล Naoto Kan กลับไปใช้ภาษาอย่างรัฐบาล LDP เคยใช้ นั่นคือ Japan-US alliance as the cornerstone of Japan's foreign policy ซึ่งข้อความนี้เป็นภาษาที่ LDP ใช้มาตลอด และเคยเป็นภาษาที่รัฐบาลญี่ปุ่นใช้ด้วย

สถานะของความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น-สหรัฐฯ ในระดับภูมิภาค

ประเด็นที่น่าสนใจตามมาก็คือ ประโยคที่กล่าวว่า The Japan-US alliance can be said to be an internationally shared asset มันเป็น asset ของ ทั้งโลก แปลว่าจริงๆ แล้ว ความสัมพันธ์ญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ ที่วางอยู่บนสนธิสัญญาความมั่นคงร่วมกันกับการดำรงอยู่ของฐานทัพไม่ได้เป็นประโยชน์เฉพาะแก่

ญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ไม่ใช่เฉพาะป้องกันญี่ปุ่นอย่างเดียว แต่เป็นประโยชน์ต่อภูมิภาคด้วย คือ เป็นการรักษาความมั่นคง ความเจริญรุ่งเรืองของ Asia Pacific เพราะฉะนั้นญี่ปุ่นมองออกไปไกลกว่าเรื่องความสัมพันธ์สองฝ่าย แต่คำถามที่ตามมาก็คือ จะจัดการอย่างไรกับฐานทัพสหรัฐฯ ในเมือง Futenma จังหวัดโอกินาวา สิ่งที่รัฐบาล Kan ประกาศคือว่า พยายามจะลดภาระของคนโอกินาวา ในเวลาเดียวกันก็ต้องรักษาความสัมพันธ์ญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ ด้วย ดังนั้นวิธีการที่ญี่ปุ่นเลือกคือ โยกย้ายทหารและโครงสร้างพื้นฐานบางส่วนของกองทัพอเมริกันออกไปจากพื้นที่

การสร้างประชาคมเอเชียตะวันออกด้วยการค้าเสรี

ในกรณีความสัมพันธ์ญี่ปุ่นกับเอเชีย ในภาพรวมแล้วนโยบายของรัฐบาล Hatoyama และ Naoto Kan ไม่มีสิ่งที่แตกต่างกันมากนัก สิ่งที่น่าสนใจคือ รัฐบาล Hatoyama เน้นเรื่อง East Asian Community คือประกาศว่าจะสนับสนุนวิธิตัดเรื่อง East Asian Community และให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่อง the Common Asian Currency แต่รัฐบาลของ Naoto Kan ไม่พูดเรื่อง the Common Asian Currency แล้ว การที่รัฐบาล Hatoyama ให้ความสำคัญกับเรื่องเอเชีย และพูดถึงเรื่อง the Common Asian Currency เพราะรัฐบาล Hatoyama คิดว่า East Asian Community จะช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นและช่วยทำให้สถานะทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่มีปัญหาอยู่ขณะนี้ดีขึ้น แต่ปัญหาของรัฐบาล Hatoyama เวลาพูดถึงแนวคิดนี้ คือ การไม่มีมาตรการที่เป็นรูปธรรมว่าจะทำอย่างไร เมื่อเทียบกับรัฐบาลของ Naoto Kan จะเห็นภาพที่ชัดกว่า คือ การพยายามที่จะบอกว่า เพื่อที่จะให้เกิด East Asian Community จะต้องมีความร่วมมือกันหลายๆ ด้าน เช่น การสนับสนุน Comprehensive

Economic Partnership สนับสนุน Trans-Pacific Partnership Agreement (TPP) และ The Free Trade Area of the Asia Pacific (FTAAP) รวมไปถึงการดำเนินการในทางปฏิบัติจริง เช่น เรื่อง Fully open sky policy โดยการเปิดน่านฟ้าเสรีกับเกาหลีกับสหรัฐฯ และกำลังจะลงนามกับสิงคโปร์เร็วๆ นี้ ในภาพรวม คือสนับสนุนการค้าเสรีมากขึ้นเพื่อเป็นฐานไปสู่ประชาคมเอเชียตะวันออกแน่นอนว่ามีข้อถกเถียงเรื่องสินค้าเกษตรและภาคเกษตรของญี่ปุ่นกับการเปิดเสรี แต่รัฐบาลของนาย Naoto Kan ก็บอกว่า การจัดการเรื่องภาคเกษตรของญี่ปุ่นสามารถไปกันได้กับการเปิดเสรีทางการค้า

นโยบายเรื่อง Global Issues ของญี่ปุ่น

ในประเทศ Global issues มี 2 เรื่องที่ญี่ปุ่นมีบทบาทมาก นั่นก็คือ เรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและเรื่องอาวุธนิวเคลียร์ สิ่งที่น่าสนใจในสมัยรัฐบาล Hatoyama ก็คือ การบอกว่าจริงๆ แล้ว ญี่ปุ่นสนับสนุนวิถีคิดของสหรัฐฯ เรื่องโลกที่ปราศจากอาวุธนิวเคลียร์ นอกจากนั้น นาย Hatoyama ประกาศชัดเจนว่า ญี่ปุ่นจะเป็นผู้นำเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสภาวะโลกร้อน ที่สำคัญคือว่า การประกาศลด Emission จากปัจจุบันให้ลงไปอีก 25% ในปี 2020 เมื่อเปรียบเทียบกับระดับในปี 1990

รัฐบาลของนาย Naoto Kan พยายามสานต่อสิ่งที่รัฐบาล Hatoyama ได้ทำไว้ แต่ปัญหาของนาย Naoto Kan อยู่ที่ว่าเขาเผชิญปัญหาอื่นซึ่งรัฐบาล Hatoyama สร้างไว้ จึงต้องพยายามแก้ไขปัญหานั้นก่อน ฉะนั้นในสมัยของเขาก็เลยไม่เห็นความชัดเจนในเรื่องบทบาทระดับโลก และระดับระหว่างประเทศในประเทศในเรื่อง Global Issues สิ่งที่เขาทำก็คือ การพูดเพิ่มเติมในสิ่งที่นาย Hatoyama พูดไว้ก็คือ จะมีบทบาทเด่นในประเทศในเรื่อง Global

Issues โดยเฉพาะเรื่องอาวุธนิวเคลียร์ เรื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ประเด็นที่สนใจประการหนึ่งก็คือ การเสนอว่าญี่ปุ่นจะมีบทบาทนำใน International Negotiation ซึ่งเรื่องนี้ญี่ปุ่นในอดีตที่ผ่านมาอาจจะไม่ค่อยแสดงท่าทีแบบนี้มากนัก กล่าวคือ ญี่ปุ่นมักจะดำเนินการในประเทศที่ตนเองสนใจโดยไม่นำพากับชุมชนระหว่างประเทศ แต่การจะไปมีบทบาทนำใน International Negotiation หมายความว่า ต้องมีฐานในระดับหนึ่ง ในเชิงของความรู้ ในเชิงของอำนาจที่จะเข้าไปอยู่ในเวทีเจรจา ดังนั้น คำถามสำคัญในเรื่องนี้ คือ รัฐบาลของ Kan กำลังจะวางตำแหน่งของญี่ปุ่นเพื่อที่จะเข้าไปอยู่ในจุดของการเจรจาต่อรองระหว่างประเทศอย่างไร

ความเชื่อมโยงระหว่างการเมืองภายในกับการเมืองระหว่างประเทศ

สิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงรัฐบาลสองรัฐบาลในปี 2010 ของญี่ปุ่นก็คือ การแยกไม่ออกระหว่างปัญหาของการเมืองภายในกับการเมืองระหว่างประเทศ นโยบายภายในและนโยบายต่างประเทศ ความล้มเหลวของการเมืองภายในกับนโยบายต่างประเทศ นอกจากนั้น มีสิ่งที่เรียกว่าช่องว่างของนโยบายกับการดำเนินนโยบาย คือ นโยบายต่างประเทศหลายๆ นโยบายที่รัฐบาล Hatoyama ทำ ถูกเรียกว่านโยบายเพื่อฝัน (Idealistic policy) คำถามก็คือว่าเมื่อไปถึงขั้นตอนการดำเนินการแล้วไม่สามารถกระทำได้จริงจะปรับกระบวนการอย่างไร

ความสำคัญของข้าราชการ

ความพยายามประการหนึ่งของรัฐบาล Hatoyama คือ ความพยายามที่จะปรับระบบและกระบวนการในการกำหนดนโยบายต่างๆ ของประเทศใหม่ โดยลดอำนาจของข้าราชการลง และทำให้การกำหนดนโยบายหลายเรื่องมาจากภาคการเมือง แต่ปัญหาคือว่า ภาคการเมืองมีข้อจำกัด

และนักการเมืองก็มีข้อจำกัดมากเช่นกันในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพราะว่า นโยบายต่างประเทศและการเจรจาหรือปฏิบัติตามกฎหมายในเวทีระหว่างประเทศเป็นเรื่องที่ต้องทำด้วยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งก็คือ ข้าราชการที่ถูกฝึกฝนมาไม่ใช่ นักการเมืองที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องเหล่านี้ค่อย ดังนั้น วิธีการของรัฐบาล Hatoyama จึงส่งผลให้เกิดการกำหนดนโยบายที่ไม่สมจริงและไม่สามารถดำเนินการได้ดังที่ถูกคาดหวัง

นอกจากนั้น การที่ ข้าราชการถูกลดบทบาทลง คำถามที่ตามมาคือ ถ้าผู้นำสูงสุดในแต่ละหน่วยงานเป็นผู้ที่ตอบทุกเรื่องก่อนที่ข้าราชการที่รับผิดชอบเรื่องนั้นจะตอบ แปลว่าเรื่องนั้นมันถึงที่สุดแล้ว ไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะฉะนั้น หลายๆ เรื่องที่รัฐบาล Hatoyama ประกาศไปแล้ว พอปฏิบัติไม่ได้ ก็ไม่มีวิธีที่จะถอยหลัง ซึ่งถ้าถามว่าทำไมรัฐบาล Hatoyama คิดที่จะทำสิ่งเหล่านั้น คำอธิบายที่เป็นไปได้ก็คือ เพราะเขาคิดว่าเขาได้ฉันทานุมัติจากการเมืองภายใน ซึ่งก็คือจำนวนที่นั่งในสภาที่ DPJ ได้มาอย่างมากมาใช้ในการเลือกตั้ง สิ่งซึ่งนาย Hatoyama พยายามพูดตลอดเวลา ก็คือว่า สิ่งที่เขาพยายามทำเรียกว่า “New Politics” ในญี่ปุ่น คือจะไม่ให้ระบบราชการทำงาน ญี่ปุ่นจะต้องเป็นประเทศเป็นสังคมที่ซึ่งประชาชนสามารถที่จะมีความภูมิใจในการเป็นญี่ปุ่น เป็นประเทศที่ซึ่งได้รับความน่าเชื่อถือในชุมชนระหว่างประเทศ เป็นประเทศที่สามารถมีบทบาทเด่นในเวทีระหว่างประเทศ และเป็นประเทศที่มีลักษณะพิเศษที่ซึ่งจะสร้างโลกแห่งสันติภาพ แก้ปัญหาอะไรต่างๆ ได้ด้วยนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระ ซึ่งทั้งหมดเหล่านี้วางอยู่บนวิธีคิดที่ว่า DPJ ได้เสี่ยงสนับสนุนจากการเลือกตั้งอย่างท่วมท้น แปลว่าสามารถดำเนินนโยบายแบบที่อยากจะทำได้ แต่ นโยบายต่างประเทศไม่ใช่สิ่งที่รัฐบาลสามารถดำเนินการได้ โดยการเมืองภายในที่ชนะการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียวแล้วให้บทบาทข้าราชการลดน้อยลง

ทั้งๆ ที่ ข้าราชการถือครองบทบาทนั้นมาตลอด เพราะฉะนั้น อันนี้คือ ความลึกลับของความเข้าใจเรื่องความสำเร็จของการเมืองภายในกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศ มากกว่านั้น คำประกาศนโยบายในลักษณะดังกล่าวของรัฐบาล Hatoyama เป็นนโยบายที่เอาไว้หาเสียง เป็นนโยบายสำหรับการสร้างกำลังใจ และเอาไว้สร้างภาพ คำถามคือว่า นโยบายเหล่านี้ สามารถถูกนำไปปฏิบัติได้หรือไม่ ซึ่งถ้าพิจารณาจากเอกสารอย่างเป็นทางการแล้วจะไม่พบว่า มีมาตรการใดๆ ที่ตอบสนองต่อคำประกาศเหล่านั้น

รัฐบาล Kan: Rebuild Japan

รัฐบาลของนาย Naoto Kan เป็นรัฐบาลที่มาจากหลังของรัฐบาล Hatoyama โดยเน้นรัฐบาลที่มาจากพรรคเดียวกัน เพราะฉะนั้นสิ่งที่รัฐบาล Kan ต้องทำคือ การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการกระทำของรัฐบาล Hatoyama โดยรัฐบาลของนาย Naoto Kan ประกาศว่า “Rebuild Japan from the ground up and make it a more dynamic country” คือ เหมือนกับว่าถอยหลังกลับไปเมื่อวันที่ชนะการเลือกตั้งปี 2009 และเริ่มต้นคิดนโยบายต่างประเทศใหม่ หมายความว่า ในช่วง 9 เดือนของรัฐบาล Hatoyama พิสูจน์แล้วว่า วิธีคิดและนโยบายในสมัยนั้นไม่สำเร็จ ก็ต้องย้อนกลับไปตรงนั้นและทำใหม่ มากกว่านั้น นาย Kan กล่าวว่า เขาเป็นนักการเมืองซึ่งไม่เหมือนคนอื่นคือ เขามาจาก grassroots คือ เป็นชาวบ้าน เป็นคนธรรมดา ซึ่งปุ่มหลังของเขาแตกต่างกับนาย Hatoyama มาก นาย Hatoyama เป็นชนชั้นนำบรรพบุรุษเป็นนายกรัฐมนตรีมาก่อน การที่นาย Kan บอกว่า เขาแตกต่างจากนาย Hatoyama แปลว่าสิ่งที่เขาทำไม่เหมือนกับคนที่ทำมาก่อนหน้านี้ เขาจะอยู่กับความจริงมากกว่า อยู่กับฐานประชาชน เข้าใจสังคมมากกว่า แต่ในเวลาเดียวกัน ก็พยายามดำเนินนโยบายที่ชัดเจน และตรงประเด็น สำหรับนโยบายต่างประเทศ นโยบายความมั่นคงจะมีวิธีคิดเรื่องความรับผิดชอบมากขึ้น

วิถีที่สามของรัฐบาล Kan

ตัวอย่างของเรื่องความรับผิดชอบในเรื่องนโยบายต่างประเทศอีกประการหนึ่งก็คือ การไม่ต่อสัญญาการเติมน้ำมันสนับสนุนช่วยเหลือพันธมิตรในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายในมหาสมุทรอินเดีย เพราะมีผู้วิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการแสดงความไม่รับผิดชอบ เพราะฉะนั้น รัฐบาล Kan ก็พยายามแก้ปัญหาเรื่องนี้ โดยพยายามอธิบายว่านโยบายของพรรคจะมีลักษณะ “a foreign policy based on pragmatism” ซึ่งในเวลาเดียวกัน คือการยอมรับของพรรคและของผู้นำทางการเมืองที่ว่า นโยบายต่างประเทศที่ทำมาก่อนหน้านั้นไม่สมจริงและพยายามที่จะทำให้ดีขึ้น นโยบาย New Growth Strategy เป็นนโยบายที่ใช้กับการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจภายในประเทศ แต่ว่าประเด็นนี้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องต่างประเทศด้วย คือ New Growth Strategy จะวางอยู่บนความคิดเรื่อง The Third Approach ซึ่งอธิบายว่าช่วงทศวรรษที่ 50, 60, 70 ญี่ปุ่นพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยมีพื้นฐานอยู่ที่ระบบราชการที่มีลักษณะเป็น Developmental State คือ ระบบราชการชั้นนำควรจะทำอะไร และภาคธุรกิจก็ดำเนินการตามคำชี้แนะของระบบราชการ ซึ่งทำให้ประเทศพัฒนาเศรษฐกิจมาได้ ส่วน The Second Approach คือ สมัยรัฐบาล Koizumi ซึ่งทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามเลย คือว่า รัฐบาล Koizumi เน้นในเรื่องของการเปิดเสรีแบบสุดโต่ง ผลที่ตามมาคือ จะมีคนบางกลุ่มที่ไม่สามารถแข่งขันได้ในระบบการแข่งขันเสรี ทำให้ประสบปัญหาเป็นอย่างมาก ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ หรือไม่สามารปรับตัวกับระบบการค้าเสรีได้ เพราะฉะนั้น DPJ โดยรัฐบาล Naoto Kan พยายามเสนอทางเลือกที่สาม คือพยายามอยู่ตรงกลางระหว่างสิ่งที่เคยทำในสมัยรัฐบาล Koizumi กล่าวคือ รักษาภาคการผลิตที่สามารถแข่งขันได้ของตัวเองเอาไว้ นั่นคือ ภาคอุตสาหกรรมและการบริการที่เข้มแข็ง ในเวลาเดียวกันก็สามารถปรับปรุงภาคเกษตรให้สามารถอยู่

ได้ด้วย โดยพยายามทำให้อัตราการพึ่งพิงตนเองทางด้านอาหารเพิ่มขึ้นและพยายามทำให้ภาคเกษตรเข้มแข็ง และเป็นที่ยอมรับสังคมผู้สูงอายุ รวมทั้งเป็นที่รองรับ Eco-tourism เพื่อสร้างรายได้ ในเวลาเดียวกัน ในด้านที่เกี่ยวกับต่างประเทศ สิ่งที่เขาพยายามทำคือ เปิดเสรีทางการค้าให้มากขึ้น ข้อถกเถียงที่เป็นปัญหาเรื่องการเปิดเสรีกับประเทศต่างๆ ก็ จะปรับให้ดีขึ้น โดยเน้นนโยบาย 4 ประการ คือ Green Innovation, Life Innovation, the Asian Economy, and Tourism and the regions

ญี่ปุ่นกลับสู่เอเชีย

Green innovation ก็คือ การให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีทางอุตสาหกรรมซึ่งสะอาด เป็นเทคโนโลยีใหม่และเป็นสิ่งซึ่งญี่ปุ่นมีความสามารถในการแข่งขันสูง มีแนวโน้มที่จะส่งเสริมให้สิ่งเหล่านี้เข้ามาอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา หรือประเทศพัฒนาแล้วอื่นๆ ที่ต้องการพัฒนาไปในลักษณะซึ่งเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่วน Life innovation คือ ภาคการบริการใหม่ซึ่งเกี่ยวข้องกับ Lifestyle ใหม่ของคน เน้นที่การมีชีวิตที่ดีขึ้น คิดถึงสุขภาพ วิถีชีวิตที่มีความสุขมากขึ้น Asian economy หมายถึง Asian economy จะเป็นการผลิต และเน้นตลาดที่สำคัญของญี่ปุ่น ประเด็นนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่วิถีอาจจะมีใหม่ คือ สนับสนุนเรื่องการเปิดเสรีทางการค้า ส่วนเรื่อง Tourism and the regions ในที่นี้หมายถึงภูมิภาคภายใน โดยเขาจะเริ่มให้ความสำคัญกับภูมิภาคภายในให้เข้มแข็งมากขึ้น

นัยต่อประเทศไทย

ในฐานะที่ไทยเป็นส่วนหนึ่งของเอเชีย

จากสถานการณ์ในญี่ปุ่นทั้งหมดนี้ คำถามที่ตามมาคือ จะมีผลกระทบต่ออย่างไรต่อประเทศไทย เมื่อพิจารณาจากสิ่งที่มาจากคำประกาศนโยบายทั้งหลายและสิ่งที่เกิดขึ้นในระยะปีกว่าของญี่ปุ่น แสดง

ให้เห็นว่า ความสำคัญของเอเชียดำรงอยู่ ทั้งในฐานะพื้นที่ทางเศรษฐกิจและพื้นที่ทางการเมืองของญี่ปุ่น ประเทศไทยในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของเอเชียก็อาจจะได้รับผลกระทบในเรื่องนี้อยู่บ้าง ในที่นี้หมายถึง กรณีที่ ญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับเอเชียมากขึ้น อย่างกรณีของ Green Innovation หรือ Green Technology ซึ่งอาจจะไม่ได้ผ่านมาทางด้านเศรษฐกิจโดยตรง แต่ผ่านมาทางการให้ ODA ผ่านมากับการนำโครงการใหม่ๆ เข้ามาในภาคอุตสาหกรรม เพราะฉะนั้นความสำคัญของเอเชียจะเพิ่มมากขึ้นในสายตาดูญี่ปุ่น

ในฐานะที่ไทยทำข้อตกลงเปิดเสรีทางการค้ากับญี่ปุ่น

ต่อประเด็นเรื่อง JTEPA ซึ่งลงนามไปแล้วในปี 2007 จะครบ 5 ปี ในปี 2012 ซึ่งตามข้อตกลงคือ เมื่อครบ 5 ปี สามารถที่จะขอทบทวนได้ คำถามคือว่า ฝ่ายไหนจะขอทบทวน หรือไม่ทบทวนเรื่องอะไร ถ้าขณะที่ทำข้อตกลงมีประเด็นหลายประเด็นที่ฝ่ายไทยรู้สึกเสียเปรียบ ไทยคิดจะเปลี่ยนแปลงข้อตกลงหรือไม่ ฝ่ายญี่ปุ่นคิดอย่างไรกับ JTEPA และจะทบทวนหรือไม่

ในฐานะที่ไทยมีบทบาทในภูมิภาค

ประเด็นที่สำคัญคือ นโยบายที่รัฐบาล Hatoyama และ Kan ประกาศก็คือ Regionalization เป็นเรื่องใหญ่สำหรับญี่ปุ่น เพราะญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ไม่สามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง ภาคธุรกิจญี่ปุ่นกระจายตัวอยู่อย่างมหาศาลในภูมิภาคนี้ ถ้าจะทำให้เศรษฐกิจญี่ปุ่นเติบโตดีขึ้น ญี่ปุ่นไม่สามารถพัฒนาไปประเทศเดียวได้ แต่ต้องพัฒนาไปพร้อมกับประเทศในภูมิภาค เพราะเครือข่ายอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นกระจายอยู่ในเอเชียจำนวนมาก เพราะฉะนั้นสิ่งที่ญี่ปุ่นต้องการคือ การเปิดเสรีทางการค้าอย่างสมบูรณ์ เพื่อที่จะลดต้นทุนการผลิต และทำให้เกิดการอำนวยความสะดวกทางการค้าให้มากที่สุด ในภูมิภาค ดังนั้น สิ่งที่ญี่ปุ่นพยายามทำก็คือ สนับสนุนกระบวนการเป็นภูมิภาคเดียวกันให้ครอบคลุมมากที่สุด ซึ่งก็คือ East Asian Community และคาดว่าญี่ปุ่นจะได้ประโยชน์มากที่สุด สำหรับรัฐบาลไทยไทยเป็นประเทศที่มีพื้นที่ใน GMS ใหญ่มาก รวมทั้งใน ASEAN ไทยก็มีบทบาทมากขึ้น คำถามคือว่า เวลาที่ญี่ปุ่นมีบทบาทมากขึ้นในกระบวนการเป็นภูมิภาคนั้น ไทยจะมีท่าทีกับญี่ปุ่นแบบไหน จะร่วมมือกันขนาดไหน หรือในที่สุดแล้ว จะมีการแข่งขันแย่งชิงพื้นที่กันหรือไม่

การให้ความช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยพิบัติในเหตุการณ์ “Great Eastern Earthquake”

ภยพิบัติทางธรรมชาติได้คร่าชีวิตและทรัพย์สินของมนุษยชาติมาโดยตลอด มนุษย์จึงพยายามใช้ความรู้และความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการรับมือกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ แต่จากสถิติการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งและทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกปีนั้นได้แสดงให้เห็นว่า ความพยายามดังกล่าวไม่เพียงพอที่จะป้องกันความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์ได้ การดำเนินมาตรการลดความเสียหายที่เกิดขึ้นจากภัยพิบัติ จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการรับมือกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ ทั้งในช่วงระหว่างและภายหลังจากที่เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาและฟื้นฟู (Relief Aid) เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ถูกใช้ในการรักษาชีวิต, บรรเทาความทุกข์ยากของประชาชนที่ประสบภัยพิบัติ

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ประสบกับภัยพิบัติทางธรรมชาติบ่อยครั้ง โดยเฉพาะแผ่นดินไหว แผ่นดินไหวครั้งล่าสุดที่เรียกว่า “Great Eastern Earthquake” ซึ่งเกิดขึ้นบริเวณตะวันออกเฉียงของเกาะฮอนชู ในวันที่ 11 มีนาคม 2011 มีความรุนแรงระดับ 9 ริคเตอร์ นับ

เป็นแผ่นดินไหวขนาดใหญ่ที่สุดในโลกสมัยใหม่เป็นอันดับที่ 3 (ระดับ 9.5 ริคเตอร์ในจีน ปี 1960 และระดับ 9.3 ริคเตอร์ในสุมาตรา ปี 2004: ที่มา BBC News) สร้างความเสียหายให้กับญี่ปุ่นอย่างมหาศาล จนทำให้นายกรัฐมนตรี Naoto Kan ถึงกับประกาศว่า “ญี่ปุ่นกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์ครั้งเลวร้ายที่สุดหลังสิ้นสุดสงครามโลก ครั้งที่ 2”

ภัยพิบัติขนาดใหญ่ในครั้งนี้ เป็นบททดสอบที่สำคัญถึงประสิทธิภาพของรัฐบาลญี่ปุ่นในการดำเนินมาตรการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติขนาดใหญ่ รัฐบาลญี่ปุ่นในอดีตเคยมีประสบการณ์ที่ผิดพลาดจากการดำเนินมาตรการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติในเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่เรียกว่า “Great Hanshin Earthquake 1995” ซึ่งนับเป็นภัยพิบัติขนาดใหญ่ของญี่ปุ่นที่มีระดับความเสียหายรองลงไปจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวในครั้งนี้ จนส่งผลให้มีจำนวนผู้เสียชีวิตหลังเหตุการณ์แผ่นดินไหวเพิ่มขึ้นมากมาย

ด้วยเหตุนี้ จึงนำไปสู่คำถามตามมาว่า รัฐบาลของนายกรัฐมนตรี Naoto Kan จะดำเนินมาตรการให้

* ผู้ช่วยผู้ประสานงานโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยในครั้งนี้นี้เหมือนหรือแตกต่างจากเหตุการณ์ “Great Hanshin Earthquake 1995” อย่างไร และส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาและฟื้นฟู (Relief Aid) อย่างไรบ้าง บทความชิ้นนี้จึงต้องการที่จะตอบคำถามข้างต้นด้วยการศึกษาเปรียบเทียบมาตรการการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาและฟื้นฟูผู้ประสบภัยของรัฐบาลญี่ปุ่นในเหตุการณ์แผ่นดินไหวทั้งสองเหตุการณ์

จากตารางเปรียบเทียบมาตรการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยของเหตุการณ์ “Great Hanshin Earthquake 1995” และ “Great Eastern Earthquake 2011” (ดูภาคผนวก) จะเห็นได้ว่า “Great Eastern Earthquake 2011” มีขนาดของความรุนแรงของภัยพิบัติและสร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินมากกว่าเหตุการณ์ “Great Hanshin Earthquake 1995” หากแต่เมื่อพิจารณาถึงมาตรการในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติของรัฐบาลจากทั้งสองเหตุการณ์นั้นจะเห็นได้ว่า ในแง่ของประเภทของความช่วยเหลือ รัฐบาลของนายกรัฐมนตรี Naoto Kan ประกาศรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น เงินบริจาค, สิ่งของ และบุคลากรที่ทำหน้าที่บรรเทาภัยและฟื้นฟูภัยพิบัติ ซึ่งแตกต่างไปจากนโยบายของรัฐบาลนายกรัฐมนตรี Tomiichi Murayama ในเหตุการณ์ “Great Hanshin Earthquake 1995” ที่ประกาศไม่รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ส่งผลให้รัฐบาลของนายกรัฐมนตรี Naoto Kan มีทรัพยากรที่จะให้ความช่วยเหลือต่อผู้ประสบภัยพิบัติมากกว่ารัฐบาลของนายกรัฐมนตรี Tomiichi Murayama

การประกาศรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศทุกรูปแบบของรัฐบาล Naoto Kan อาจตีความได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงสถานะและท่าทีของญี่ปุ่นที่เปลี่ยนแปลงไปในบริบทโลกใหม่นี้ ทั้งนี้

อาจตีความไปได้ทั้งในด้านบวกคือ ญี่ปุ่นแสดงออกถึง “ความเป็นหุ้นส่วน” ความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนโลก เป็นประเทศที่มีสถานะเท่าเทียมกับประเทศอื่นๆ มิใช่ญี่ปุ่นที่ยิ่งใหญ่ เป็นผู้นำ เป็นผู้ให้ แต่เพียงฝ่ายเดียวเหมือนในอดีต ในด้านลบคือ เป็นการแสดงออกถึงการถดถอยของสถานะของญี่ปุ่นในเวทีการเมืองโลก เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางถอยหลังจากประเทศที่เป็นผู้นำ ผู้ให้ความช่วยเหลือที่สามารถแก้ไขจัดการปัญหาที่เผชิญหน้าได้ด้วยตนเอง มาเป็นประเทศที่ต้องยอมรับความช่วยเหลือจากประเทศต่างๆ

สำหรับประเด็นเรื่องกลไกการให้ความช่วยเหลือนั้น รัฐบาลของทั้งสองเหตุการณ์มีจุดร่วมที่ตรงกันสองประการ กล่าวคือ ประการแรก ระบบการบริหารเงินบริจาคแบบรวมศูนย์ โดยการรวบรวมเงินบริจาคจากองค์กรผู้รับต่างๆ เข้าสู่องค์กรกลางที่องค์กรผู้รับเหล่านี้เป็นสมาชิก และมีการตั้งกฎระเบียบในการกระจายเงินบริจาคสู่ผู้รับร่วมกัน ทำให้องค์กรผู้รับไม่มีอำนาจอิสระในการกระจายเงินบริจาคไปยังผู้รับได้ ประการที่สอง กลไกในการกระจายความช่วยเหลือไปยังผู้รับ โดยเน้นบทบาทขององค์กรท้องถิ่นที่จะรับความช่วยเหลือจากส่วนกลางและกระจายต่อไปยังผู้ประสบภัยในพื้นที่ของตน แต่สำหรับความช่วยเหลือแบบสิ่งของ (relief supplies) นั้น รัฐบาลนายกรัฐมนตรี Tomiichi Murayama ให้อำนาจอิสระแก่องค์กรผู้รับในการดำเนินการกระจายความช่วยเหลือแก่องค์กรท้องถิ่นโดยตรง ซึ่งต่างจากรัฐบาลของนายกรัฐมนตรี Naoto Kan ที่มีระบบการบริหารความช่วยเหลือแบบสิ่งของแบบรวมศูนย์ โดยจัดตั้งองค์กรกลางที่ทำหน้าที่รวบรวมสิ่งของบริจาคจากองค์กรผู้รับ และกระจายความช่วยเหลือไปยังรัฐบาลท้องถิ่นตามที่รัฐบาลท้องถิ่นร้องขอ เพื่อให้ความช่วยเหลือที่ให้ไปตอบสนองความต้องการของชุมชนมากที่สุด

ประสิทธิภาพของการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาและฟื้นฟู (Relief Aid) จะสามารถเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อองค์กรที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือสามารถบรรลุเป้าหมายของการให้ความช่วยเหลือ 3 ประการ คือ 1.) สามารถรักษาชีวิตของผู้คนได้ด้วยการจัดหาอาหาร, ที่หลบภัยและการแพทย์ 2.) สามารถหลีกเลี่ยงการเกิดภาวะ “preventable death” และ 3.) สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของผู้รอดชีวิตได้ โดยประเด็นเรื่องความรวดเร็วในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือขององค์กรผู้ให้จึงมีผลต่อประสิทธิภาพของการให้ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมเป็นอย่างมาก (Riddell, 2007)

โดยในกรณีของการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยของรัฐบาลญี่ปุ่นทั้งสองเหตุการณ์นั้น แม้ว่าทั้งสองรัฐบาลจะดำเนินมาตรการที่แตกต่างกันบางประการ แต่ก็ประสบกับข้อวิพากษ์เกี่ยวกับประสิทธิภาพของการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยเช่นเดียวกัน คือ ประเด็นเรื่องการดำเนินการกระจายความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยที่ล่าช้า ไม่สามารถบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยได้ทันทั่วถึง และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีจำนวนผู้เสียชีวิตหลังจากเกิดภัยพิบัติเพิ่มมากขึ้น โดยในเหตุการณ์ “Great Hanshin Earthquake 1995” นั้น ผู้เสียชีวิตหลังจากเหตุการณ์แผ่นดินไหว จะแบ่งเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกเป็นผู้เสียชีวิตที่บาดเจ็บจากภัยพิบัติหรือป่วยเป็นโรค ขณะที่รอรับความช่วยเหลืออยู่ที่บ้านของตนเอง ส่วนกลุ่มที่สอง เป็นผู้ที่เสียชีวิตจากโรคแทรกซ้อนที่เกิดขึ้นจากการอาศัยอยู่ที่ศูนย์อพยพ (ผู้เสียชีวิตในทั้งสองกลุ่มนี้ส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุ) ส่วนในเหตุการณ์ “Great Eastern Earthquake 2011” พบว่ามีจำนวนผู้เสียชีวิตด้วยโรคแทรกซ้อนหลังแผ่นดินไหว 282 คน (ส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ) ซึ่งโรคแทรกซ้อนเหล่านี้ส่วนมากเกิดจากปัญหาด้านสุขอนามัยในศูนย์อพยพเช่นเดียวกับเหตุการณ์ “Great Hanshin Earthquake 1995” ซึ่งสาเหตุหลักมาจากการขาดทรัพยากรที่

เพียงพอ ทั้งอาหาร, ยา, เครื่องนุ่งห่ม และเจ้าหน้าที่ในการดูแลผู้ประสบภัยได้ทั่วถึง และถูกต้องตามหลักสุขอนามัยได้

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งซึ่งส่งผลให้การดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยพิบัติของรัฐบาลญี่ปุ่น ทั้งในเหตุการณ์ “Great Hanshin Earthquake 1995” และ “Great Eastern Earthquake 2011” ไม่มีประสิทธิภาพ คือ ปัญหาของกลไกการให้ความช่วยเหลือในระดับรัฐบาลท้องถิ่น โดยในเหตุการณ์ “Great Hanshin Earthquake 1995” นั้น รัฐบาลท้องถิ่นมีอำนาจอิสระในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติในสถานะฉุกเฉินตามกฎหมาย Disaster Countermeasures Basic Act 1961 ซึ่งมอบหมายให้รัฐบาลท้องถิ่นรับมือกับการบริหารจัดการภัยพิบัติด้วยตนเองก่อน แต่หากภัยพิบัติมีความรุนแรงมากเกินกว่าที่จะรับมือตามลำพังก็สามารถขอความช่วยเหลือไปยังรัฐบาลท้องถิ่นในระดับที่สูงกว่านั้น แต่หากต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่นระดับจังหวัดจะต้องส่งข้อมูลความเสียหายไปให้รัฐบาลกลางพิจารณาประเมินความเสียหายว่าควรแก่การให้ความช่วยเหลือหรือไม่ และกำหนดนโยบายการบริหารจัดการภัยพิบัติในพื้นที่ต่อไป โดยในเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งนี้ได้สร้างความเสียหายให้กับระบบการติดต่อสื่อสาร ทำให้ขาดการติดต่อและประสานงานระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นไปชั่วขณะ ส่งผลให้การประเมินความเสียหายในพื้นที่เป็นไปอย่างล่าช้า เพราะรัฐบาลกลางขาดข้อมูลจริงที่ชัดเจนและถูกต้องจากในพื้นที่เพื่อนำไปกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกันได้ ทำให้รัฐบาลท้องถิ่นต้องเป็นแนวหน้าในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยก่อนที่ความช่วยเหลือจากรัฐบาลกลางจะมาถึง แต่การดำเนินการให้ความช่วยเหลือก็เป็นไปอย่างล่าช้ามาก เนื่องจากรัฐบาลท้องถิ่นเองก็ได้รับความเสียหายจากแผ่นดินไหว จนไม่สามารถระดมทรัพยากรในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้

ตามลำพัง รวมทั้งขาดแผนการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับภัยพิบัติขนาดใหญ่ นอกจากนี้ การที่ผู้นำรัฐบาลท้องถิ่นมีทัศนคติต่อต้านสงคราม และดังเลที่จะร้องขอรัฐบาลกลางให้ส่งกองกำลัง SDF (Self Defense Force) เข้ามาปฏิบัติภารกิจและบรรเทาภัยพิบัติในพื้นที่ของตนนั้น ส่งผลให้การส่งกองกำลัง SDF เข้ามาในพื้นที่ล่าช้าไปถึง 4 วัน ทำให้ยอดผู้เสียชีวิตจากแผ่นดินไหวครั้งนี้เพิ่มขึ้นอย่างมาก

สำหรับเหตุการณ์ “Great Eastern Earthquake 2011” การดำเนินมาตรการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้ดำเนินภายใต้ข้อบังคับของกฎหมาย Disaster Countermeasures Basic Act 1961 ที่มีการปรับปรุงแก้ไขในปี 1995 ซึ่งระบุให้นายกรัฐมนตรีสามารถจัดตั้งคณะกรรมการจัดการภัยพิบัติแห่งชาติที่ขึ้นตรงกับสำนักนายกรัฐมนตรีโดยตรงและเชื่อมโยงกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้รัฐบาลกลางมีอำนาจในการบริหารจัดการภัยพิบัติในสถานะฉุกเฉินในพื้นที่ได้โดยทันที โดยไม่ต้องได้รับการร้องขอจากรัฐบาลท้องถิ่น นอกจากนี้รัฐบาลกลางยังมีระบบการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ภัยพิบัติในแต่ละพื้นที่ของตนเอง และมีระบบการติดต่อสื่อสารประสานงานกับรัฐบาลท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพมากกว่าเหตุการณ์ “Great Hanshin Earthquake 1995” ซึ่งยังไม่มีโทรศัพท์มือถือและอินเทอร์เน็ต ทำให้การประสานงานระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นในการกำหนดนโยบายการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยไม่ใช่ประเด็นปัญหาสำคัญต่อประสิทธิภาพของการให้ความช่วยเหลือ นอกจากนี้ การที่รัฐบาลกลางเข้ามามีบทบาทนำในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยนั้น ส่งผลดีต่อการระดมทีมกู้ภัยและฟื้นฟูภัยพิบัติให้ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว และสามารถรวบรวมผู้ประสบภัยเข้ามาอยู่ในศูนย์อพยพได้ทันเวลา ทั้งนี้ ปัญหาของ

ประสิทธิภาพในการดำเนินมาตรการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยสำหรับเหตุการณ์ “Great Eastern Earthquake 2011” ที่แท้จริงน่าจะเป็นเรื่องของการกระจายความช่วยเหลือไปยังกลุ่มผู้รับอย่างไม่ทั่วถึงเนื่องจากรัฐบาลท้องถิ่นในระดับต่างๆ ซึ่งทำหน้าที่กระจายความช่วยเหลือที่ได้รับจากรัฐบาลกลางไปยังกลุ่มผู้ประสบภัยโดยตรงนั้น ล้วนแต่ประสบความเสียหายจากภัยพิบัติอย่างหนักจนไม่สามารถระดมทรัพยากรของตนเองในการกระจายความช่วยเหลือไปยังผู้รับได้ทันทั่วถึง ส่งผลให้ผู้ประสบภัยมีคุณภาพชีวิตในระดับต่ำและไม่ได้รับการตอบสนองของความต้องการในระดับพื้นฐานที่เพียงพอ ด้วยเหตุนี้ ยอดผู้เสียชีวิตหลังแผ่นดินไหวในเหตุการณ์ “Great Eastern Earthquake 2011” จึงมีจำนวนที่เพิ่มสูงขึ้นเช่นเดียวกับเหตุการณ์ “Great Hanshin Earthquake 1995”

ในการบริหารจัดการภัยพิบัติ มีความเชื่อว่า ชุมชนมีความรู้และทรัพยากรที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการภัยพิบัติในบริบทพื้นที่ของตน และมีความเข้าใจในความต้องการของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ชุมชนจึงควรจะทำหน้าที่เป็น “แนวหน้า” ในการบริหารจัดการภัยพิบัติในพื้นที่ของตนมากที่สุด อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์ของการดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติของญี่ปุ่น ทั้งในเหตุการณ์ “Great Hanshin Earthquake 1995” และเหตุการณ์ “Great Eastern Earthquake 2011” ได้แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลกลางมีบทบาทที่จะบริหารจัดการภัยพิบัติในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่ารัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งอาจจะเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณากันต่อไปว่า องค์กรท้องถิ่นยังสามารถเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้หรือไม่ รวมทั้งควรให้อำนาจอิสระแก่องค์กรท้องถิ่นในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยหรือควรจะให้รัฐบาลกลางรวมศูนย์อำนาจในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยมากกว่ากัน

ตารางเปรียบเทียบมาตรการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยของเหตุการณ์ “Great Hanshin Earthquake 1995” และ “Great Eastern Earthquake 2011”

หัวข้อ	Great Hunshin Earthquake 1995	Great Eastern Earthquake 2011
1. ประเภทของภัยพิบัติ	แผ่นดินไหวขนาด 7.2 ริคเตอร์ อัคคีภัย และตึกถล่ม	แผ่นดินไหวขนาด 9 ริคเตอร์, คลื่นสึนามิสูง 10 เมตร, อัคคีภัย และวิกฤตการณ์นิวเคลียร์ ที่โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ จังหวัด Fukushima
2. ความเสียหาย 1.) จำนวนผู้เสียชีวิต 2.) มูลค่าความเสียหาย	6,437 คน 132 \$ billion	15,365 คน 235 \$ billion
3. มาตรการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ 3.1) ประเภทของความช่วยเหลือ	<ul style="list-style-type: none"> - เงินบริจาคจากในประเทศ ประมาณ 179.247 พันล้านเยน (ยอดเงินบริจาครวมที่รวบรวมได้หลังจากที่เกิดภัยพิบัติ 2-3 เดือน) - สิ่งของบริจาค (relief supplies) จากในประเทศ - บุคลากร ประกอบด้วย <ol style="list-style-type: none"> 1.) เจ้าหน้าที่กู้ภัยและฟื้นฟูภัยพิบัติจากภาครัฐ ได้แก่ กองกำลัง SDF, ตำรวจ, พนักงานดับเพลิง 2.) อาสาสมัคร ทั้งอาสาสมัครในประเทศและต่างประเทศ 	<ul style="list-style-type: none"> - เงินบริจาคจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประมาณ 170 พันล้านเยน (ยอดเงินบริจาครวมที่รวบรวมได้หลังจากเกิดภัยพิบัติ 40 วัน) - สิ่งของบริจาค (relief supplies) ทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ - บุคลากร ประกอบด้วย <ol style="list-style-type: none"> 1.) เจ้าหน้าที่กู้ภัยและฟื้นฟูภัยพิบัติจากภาครัฐของญี่ปุ่น ได้แก่ กองกำลัง SDF (ประมาณ 1 แสนคน), ตำรวจ, พนักงานดับเพลิง และทีมกู้ภัยและฟื้นฟูภัยพิบัติจากต่างประเทศ 2.) อาสาสมัคร ทั้งอาสาสมัครในประเทศและต่างประเทศ (รัฐบาลจัดตั้ง “The Cabinet Secretariat Office for Volunteer Cooperation in response to the earthquake” สำหรับเป็นองค์กรกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างสำนักงานคณะรัฐมนตรีกับอาสาสมัคร)
3.2) กลไกการให้ความช่วยเหลือ	<p>เงินบริจาค : คณะกรรมการรวบรวมเงินบริจาคสำหรับเหตุการณ์ Great Hanshin Earthquake สังกัดกระทรวงสาธารณสุข แรงงานและสวัสดิการ ซึ่งประกอบด้วยองค์กรที่ได้รับความช่วยเหลือโดยตรง 26 องค์กร ได้แก่ องค์กรกาชาดของญี่ปุ่น, รัฐบาลท้องถิ่นในพื้นที่ประสบภัย และองค์กรสื่อมวลชน จะทำหน้าที่รวบรวมเงินบริจาค, จัดทำแผนการกระจายเงินบริจาคไปยังผู้รับ และส่งมอบเงินบริจาคไปยังรัฐบาลท้องถิ่นระดับจังหวัด ซึ่งจะกระจายเงินบริจาคต่อไปยังรัฐบาลระดับ</p>	<p>เงินบริจาค : คณะกรรมการกระจายเงินบริจาคสำหรับเหตุการณ์ Great Eastern Earthquake สังกัดกระทรวงสาธารณสุข แรงงานและสวัสดิการ ซึ่งประกอบด้วยองค์กรที่ได้รับความช่วยเหลือ ได้แก่ องค์กรกาชาดของญี่ปุ่น, องค์กร Central Community Chest of Japan, รัฐบาลท้องถิ่นในพื้นที่ประสบภัย และองค์กรสื่อมวลชน ซึ่งจะทำหน้าที่รวบรวมเงินบริจาค, จัดทำแผนการกระจายเงินบริจาคไปยังผู้รับและส่งมอบเงินบริจาคไปยังรัฐบาลท้องถิ่นระดับจังหวัด ซึ่งจะกระจายเงินบริจาคต่อไปยังรัฐบาลระดับ</p>

หัวข้อ	Great Hunshin Earthquake 1995	Great Eastern Earthquake 2011
	<p>เทศบาล, ตำบล และหมู่บ้านในพื้นที่ที่ประสบภัยตามลำดับเพื่อส่งมอบให้กับผู้ประสบภัยในพื้นที่ของตน</p> <p>* เกณฑ์การให้เงินบริจาค (รอบแรก)</p> <ul style="list-style-type: none"> - บ้านที่ถูกทำลายเพราะภัยพิบัติ เจ้าของบ้านจะได้รับเงิน 100,000 เยน <p>สิ่งของบริจาค (relief supplies)</p> <p>องค์กรผู้รับจะส่งมอบสิ่งของบริจาคต่อไปยังรัฐบาลท้องถิ่นในพื้นที่ประสบภัย ซึ่งรัฐบาลท้องถิ่นจะส่งมอบต่อไปให้กองกำลัง SDF, ตำรวจ, เจ้าหน้าที่กู้ภัยและฟื้นฟูภัยพิบัติจากภาครัฐที่ประจำการในพื้นที่ของตน รวมทั้งอาสาสมัครในการส่งมอบสิ่งของบริจาคไปยังศูนย์อพยพ หรือให้กับผู้ประสบภัยที่ยังอาศัยอยู่ในบ้านของตน</p>	<p>เทศบาล, ตำบล และหมู่บ้านในพื้นที่ที่ประสบภัยตามลำดับ เพื่อส่งมอบให้กับผู้ประสบภัยในพื้นที่ของตน</p> <p>* เกณฑ์การให้เงินบริจาค (รอบแรก)</p> <ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกครอบครัวจะได้รับเงิน 350,000 เยน ต่อสมาชิกครอบครัวหนึ่งคนที่เสียชีวิตหรือสูญหาย - บ้านที่ถูกทำลายเพราะภัยพิบัติ เจ้าของบ้านจะได้รับเงิน 350,000 เยน - บ้านที่อยู่ในสภาพเสียหาย เจ้าของบ้านจะได้รับเงิน 180,000 <p>สิ่งของบริจาค (relief supplies)</p> <p>องค์กรผู้รับจะส่งมอบของบริจาคไปที่ Special Headquarters to Support Disaster Victims สังกัด สำนักงานนายกรัฐมนตรี ซึ่งจะทำหน้าที่คัดเลือกและกระจายสิ่งของบริจาคไปยังรัฐบาลท้องถิ่นที่ร้องขอ ส่วนขั้นตอนการกระจายสิ่งของบริจาคจากรัฐบาลท้องถิ่นไปยังกลุ่มผู้ประสบภัยนั้น จะคล้ายคลึงกับแนวปฏิบัติในเหตุการณ์ Great Hanshin Earthquake</p>

ที่มา

1. เอกสาร

MOFA (2011). "Acceptance of Relief Money through Japan's Overseas Missions in Response to Tohoku-Pacific Ocean Earthquake" http://www.mofa.go.jp/announce/announce/2011/3/0316_02.html

MOFA (2011). "List of Relief Goods and Donations from Overseas" http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Full_Report_547.pdf

NISA (2011). "Outline of Government Headquarters in response to the Great East Japan Earthquake (As of 9th of May)" <http://www.nisa.meti.go.jp/english/files/en20110526-1-3.pdf>

2. บทความ

Shiozaki Yoshimitsu, Nishikawa Eiichi, Deguchi Toshikazu (2005). “Lessons from the Great Hanshin Earthquake” http://www.shinsai.or.jp/hrc-e/publish/lessons_ghe/
David W. Edgington (2011). “The Great Eastern Earthquake and Lessons for Canada”.
www.asiapacific.ca/canada.../great-eastern-japan-earthquake-and-lesson

3. ข่าวจากเว็บไซต์

<http://www.yomiuri.co.jp/dy/editorial/T110423001944.htm>
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T110409003272.htm>
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T110411005656.htm>
<http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/ed20110323a1.html>
<http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/ed20110318a1.html>

บรรณานุกรม

1. หนังสือ

Roger C.Riddell (2007). **Does foreign aid really work?**. Oxford University Press.

2. เอกสาร

MOFA (2011). “Acceptance of Relief Money through Japan’s Overseas Missions in Response to Tohoku-Pacific Ocean Earthquake” http://www.mofa.go.jp/announce/announce/2011/3/0316_02.html
MOFA (2011). “List of Relief Goods and Donations from Overseas”
http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Full_Report_547.pdf
NISA (2011). “Outline of Government Headquarters in response to the Great East Japan Earthquake (As of 9th of May) <http://www.nisa.meti.go.jp/english/files/en20110526-1-3.pdf>

3. บทความ

Glen S. Fukushima (1995). “The Great Hanshin Earthquake” www.jpri.org/publications/occasionalpapers/op2.html
Shiozaki Yoshimitsu, Nishikawa Eiichi, Deguchi Toshikazu (2005). “Lessons from the Great Hanshin Earthquake” http://www.shinsai.or.jp/hrc-e/publish/lessons_ghe/
Makiko Watanabe (2006). “Japan’s Humanitarian assistance”.www.odihpn.org/report.asp?id=2617
http://www.mofa.go.jp/announce/announce/2011/3/0316_02.html
David W. Edgington (2011). “The Great Eastern Earthquake and Lessons for Canada”.
www.asiapacific.ca/canada.../great-eastern-japan-earthquake-and-lesson

4. ข่าวจากเว็บไซต์

<http://www.asahi.com/english/TKY201103190252.html>
<http://www.asahi.com/english/TKY201104290157.html>

<http://www.asahi.com/english/TKY201104300109.html>

<http://www.asianewsnet.net/home/news.php?sec=3&id=17910>

http://www.cfr.org/japan/costs-japans-tsunami/p24359?cid=rss-analysisbriefbackgroundersexp-the_costs_of_japan_s_tsunami-031111

<http://www.yomiuri.co.jp/dy/editorial/T110312004646.htm>

<http://www.yomiuri.co.jp/dy/editorial/T110322003707.htm>

<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T110409003272.htm>

<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T110411005656.htm>

<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T110420005996.htm>

<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T110421004966.htm>

<http://www.yomiuri.co.jp/dy/editorial/T110423001944.htm>

<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T110425003912.htm>

<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T110513005141.htm>

<http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/ed20110318a1.html>

<http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/ed20110323a1.html>

Civic Engagement in Postwar Japan: The Revival of a Defeated Society

By “Rieko Kage”

“การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งของทุนทางสังคม ซึ่งผลิตผลลัพธ์ที่เป็นคุณแก่สังคมหลายประการ ตั้งแต่การให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูง ปรับปรุงศักยภาพทางการเมือง กระทั่งทำให้มีชีวิตที่ยืนยาวและสุขภาพที่ดีขึ้น” (Kage; 2011, pp.3-4)

Rieko Kage ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในญี่ปุ่นยุคหลังสงคราม ซึ่งประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนหลังสงครามนั้นยังมีผู้ทำการศึกษาไม่มากนัก โดยมีแง่มุมทางทฤษฎีที่ Kage ต้องการถกเถียงคือ จริงหรือไม่ที่ชัยชนะในสงครามของประเทศหนึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มากขึ้น ซึ่งผลการศึกษามีส่วนร่วมของประชาชนในญี่ปุ่นหลังความพ่ายแพ้ในสงครามสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มากขึ้น สามารถเกิดขึ้นได้แม้ในประเทศที่พ่ายแพ้สงคราม ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงน่าจะมีความสัมพันธ์กับปัจจัยอื่นๆ มากกว่าชัยชนะหรือความพ่ายแพ้ในสงครามเท่านั้น

ดัชนีแสดงการมีส่วนร่วมของประชาชนในญี่ปุ่นหลังสงครามที่ผู้เขียนเลือกคือ การรวมกลุ่มของประชาชนในรูปแบบของสมาคมต่างๆ หลัง

สงคราม ซึ่งภายหลังการเก็บข้อมูลพบว่า การแพ้สงครามไม่ได้ทำให้จำนวนสมาคมและจำนวนสมาชิกของสมาคมต่างๆ ในญี่ปุ่นลดน้อยลง ในทางกลับกัน หลังความพ่ายแพ้ จำนวนสมาชิกของกลุ่มต่างๆ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมีจำนวนมากกว่าก่อนสงคราม

นอกจากคำอธิบายมาตรฐานว่า บรรยากาศแบบเสรีนิยมภายใต้การปกครองของสหรัฐฯ เอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มากขึ้น เพราะได้ยกเลิกอุปสรรคนานาประการที่เกิดขวางการมีส่วนร่วมของประชาชนออกไปแล้ว ผู้เขียนเชื่อว่าคำอธิบายนี้ยังไม่เพียงพอ เพราะการเปิดพื้นที่ให้มิได้หมายความว่า จะมีประชาชนเข้าไปเติมเต็มในพื้นที่นั้น

จากทฤษฎีที่อธิบายเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนหลังสงครามด้วยแนวคิดเรื่องปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับชัยชนะหรือพ่ายแพ้ (victory/defeat hypothesis) ผู้เขียนเสนอสมมติฐานใหม่ว่ายังมีปัจจัยอื่นที่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การขับเคลื่อนระหว่างสงคราม (wartime mobilization) และผลพวงของกิจกรรมอาสาสมัครก่อนสงคราม (legacies

* ผู้ประสานงานโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

of prewar voluntary activities) เนื่องจากไม่ว่าจะแพ้หรือชนะสงครามก็ตาม เมื่อเกิดสงครามขึ้น รัฐจะต้องแสวงหาความร่วมมือและสร้างภาคประชาสังคมให้เข้มแข็ง ซึ่งนโยบายและกิจกรรมที่รัฐดำเนินการเพื่อสร้างภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งระหว่างสงครามนั้น มิได้หยุดชะงักสิ้นสุดในทันทีหลังสงครามยุติ แต่ยังมีประวัติศาสตร์ของตัวเองต่อเนื่องมาหลังจากนั้น ดังเช่นในกรณีของญี่ปุ่น

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อนหน้านี้นี้มีผลสรุปว่า หลังความพ่ายแพ้ในสงครามสภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจ การเสียโอกาสทางการศึกษา การสูญเสียทางจิตใจมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ลดน้อยลง แต่การศึกษาประเด็นนี้ในญี่ปุ่นยุคหลังสงครามทำให้พบข้อมูลใหม่ว่า ปัจจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น อาจจะไม่มียผลทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนลดน้อยลงเสมอไป โดยมีปัจจัยอื่น

ที่อาจมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนมากกว่า เช่น บรรยากาศแบบเสรีนิยม การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียกร้องสิทธิของตน รวมถึงนโยบายและมาตรการต่างๆ ของรัฐที่สนับสนุนประชาชนให้มีโอกาสสร้างสมทัักษ์ะในการรวมกลุ่มจากประสบการณ์ในช่วงสงคราม

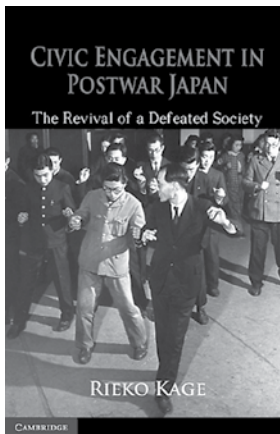
หากเงื่อนไขดังกล่าว เป็นปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจะพอสรุปได้หรือไม่ว่า การสร้างความมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดขึ้นในสังคมนั้น นอกจากปัจจัยพื้นฐานคือ การเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้กับประชาชน ลดอุปสรรคที่กีดขวางการเรียกร้องและแสดงออกถึงความต้องการของประชาชนแล้ว บทบาทของรัฐที่จะสนับสนุนความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม ให้ประชาชนได้มีโอกาสฝึกฝนทัักษ์ะการรวมกลุ่มและดำเนินกิจกรรมทางการเมืองก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง

ข้อมูลผู้เขียน

Associate Professor Rieko Kage

ปัจจุบันเป็นอาจารย์สอนวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยโตเกียว
จบปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ในปี 2005

ข้อมูลหนังสือ

Civic Engagement in Postwar Japan:

The Revival of a Defeated Society

เขียนโดย Rieko Kage

สำนักพิมพ์ Cambridge University Press

ปีที่พิมพ์ 2011

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

เปิดรับ พิจารณาบทความ

เนื่องด้วยโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น ได้ทำการปรับปรุงและเปลี่ยนรูปแบบจากจดหมายข่าวของโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น นับตั้งแต่ปี 2004 เป็นต้นมา เป็นวารสารกึ่งวิชาการเพื่อให้สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ได้ดียิ่งขึ้น ภายใต้ชื่อว่า “Japan Watch Project” และเพื่อเป็นการเพิ่มแขนงที่หลากหลาย โครงการฯ จึงมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้เปิดเวทีให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักเขียน นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไป ได้มีพื้นที่ในการนำเสนอผลงานสู่สาธารณชน

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและเสนอบทความ

1. ผลงานที่ถูกเสนอต้องเป็นชิ้นงานที่เขียนขึ้นเองและไม่มีเนื้อหาเรื่องลิขสิทธิ์
2. ผลงานที่ถูกเสนอต้องมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเทศญี่ปุ่น และหากมีเนื้อหาสะท้อนภัยต่อประเทศไทยจะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ
3. ผู้ที่สนใจกรุณาส่งผลงานพร้อมด้วยระบุชื่อ นามสกุล และเบอร์โทรศัพท์/E-mail ที่สามารถติดต่อได้สะดวก และสำเนาบัตรประชาชน (เพื่อเป็นหลักฐานในการชำระค่าตอบแทน)
4. การส่งผลงาน อาจทำได้ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้
 - ทางไปรษณีย์ โดยระบุ ที่มุมซองว่า “เสนอบทความ Japan Watch Project”
 - ทางโทรสาร โดยระบุที่หัวกระดาษว่า “เสนอบทความ Japan Watch Project”
 - ทาง E-mail โดยระบุที่หัวเรื่องว่า “เสนอบทความ Japan Watch Project” (ดูรายละเอียดสถานที่ติดต่อได้ที่ปกหลัง)

- **รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชูภิก**
อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- **รศ.ดร. ศิริพร วัชชวัลคุ**
อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เจ้าของ : โครงการสันติไต่ตรัย ไทย-ญี่ปุ่น (สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย)

ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ

กองบรรณาธิการ : เอกสิทธิ์ หนุนกักดี, สิรินทิพย์ นรินทร์ศิลป์ และสกุลกร ยาไทย

วัตถุประสงค์ : เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานวิจัย บทความและสาระความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับญี่ปุ่นแก่ผู้กำหนดนโยบาย ช่างราชการ และผู้ที่สนใจทั่วไป

สถานที่ติดต่อ : โครงการสันติไต่ตรัย ไทย-ญี่ปุ่น ห้อง 608 ชั้น 6 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 โทรศัพท์/โทรสาร : 0-2221-2422
E-mail address : japanwatchproject@gmail.com

website : www.japanwatch.org

ออกแบบ : บริษัท สร้างสื่อ จำกัด 17/118 ซอยประดิพัทธ์ 1 สามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ 10400

The Other Side of the Sun

<http://mdn.mainichi.jp/photojournal/graph/photojournal/1.html>

jsn Journal

เป็นวารสาร ทางวิชาการของ **เครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย**

รับสมัครบทความทางวิชาการด้านญี่ปุ่นศึกษา ในสาขาภาษาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เพื่อตีพิมพ์ในวารสารฉบับปฐมฤกษ์

กำหนดเปิดรับบทความตลอดปี

ผู้ที่สนใจสามารถส่งบทความได้ที่
สำนักงานเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย

กองบรรณาธิการ jsn Journal (รศ.ดร.วรากรณ์ สุวรรณระตา)

ชั้น 3 อาคารวิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

อีเมล jsnjournal@gmail.com

สอบถามเพิ่มเติมติดต่อ กองบรรณาธิการ jsn journal 0 2218 7356

หรือโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น หมายเลขโทรศัพท์ 0 2221 2422

หรือ เว็บไซต์ www.japanwatch.org

เงื่อนไขการรับพิจารณาบทความ

1. ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน
2. มีรูปแบบและลักษณะครบถ้วนตามข้อกำหนด
3. ส่งบทความทางไปรษณีย์มายังบรรณาธิการ
จำนวน 3 ชุด

รูปแบบ

1. เขียนด้วยภาษาไทย หรือภาษาอังกฤษ
2. ระบุชื่อ นามสกุล สาขาวิชาที่ส่ง ชื่อบทความ คำสำคัญ บทคัดย่อ
3. ขนาดตัวพิมพ์ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ Angsana New 16 ภาษาญี่ปุ่น MS Mincho 10.5 พอยท์
4. ความยาวไม่เกิน 20 หน้ากระดาษ A4 จัดหน้ากระดาษด้วยขนาดมาตรฐาน
5. อ้างอิงด้วยระบบ APA (American Psychological Association)

คุณสมบัติของผู้ส่งบทความ
อาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา
และบุคคลทั่วไป ที่ทำงานวิชาการ
เกี่ยวกับญี่ปุ่นศึกษา